

ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА

Інформаційно-методичний вісник психологічної служби системи освіти Дніпропетровщини

№ 4, вересень 2012

ЧИТАЙТЕ У НОМЕРІ:

* * *

Про результати діяльності психологічної служби системи освіти Дніпропетровської області у 2011-2012 навчальному році

* * *

Обласні навчально-методичні заходи у 2012-2013 навчальному році

* * *

Про нагородження працівників психологічної служби системи освіти Дніпропетровської області

* * *

Орієнтовна програма вивчення досвіду роботи соціального педагога

* * *

Методичні розробки практичних психологів-методистів та учасників конкурсу «Психолог року - 2012»

Авторський колектив:

Мушинський В.П., завідувач Дніпропетровським обласним НМЦ практичної психології і соціальної роботи, практичний психолог-методист;

Савельєва Н.В., співробітник Дніпропетровського обласного НМЦ практичної психології і соціальної роботи, практичний психолог-методист;

Крамаренко С.Г., завідувачка кафедрою педагогіки і психології ДООППО, кандидат педагогічних наук.

Васильковська С.І., директор Дніпропетровського обласного методичного психолого-медико-педагогічного центру, вчитель-методист.

Психологічна служба. Інформаційно-методичний вісник психологічної служби системи освіти Дніпропетровщини, № 4, вересень 2012

До першої частини збірника увійшли інформаційно-аналітичні матеріали.

До другої частини збірника включені нормативно-правові документи, що регулюють діяльність психологічної служби системи освіти Дніпропетровської області у 2012-2013 навчальному році.

До третьої частини – тези методичних розробок практичних психологів, яким присвоєно педагогічне звання «практичний психолог-методист» за результатами атестації 2012 року та учасників обласного конкурсу «Психолог року – 2012».

Збірник адресовано керівникам районних та міських управлінь, відділів освіти, методистам рай/міськ/во з психологічної служби, практичним психологам і соціальним педагогам навчальних закладів.

З М І С Т

Частина I. Інформаційно-аналітичні матеріали

- Аналіз результатів розвитку психологічної служби системи освіти Дніпропетровської області у 2011-2012 н.р. 4
- Обласні навчально-методичні заходи у 2012-2013 навчальному році. 10
- Орієнтовна програма вивчення досвіду роботи соціального педагога. 12

Частина II. Нормативно-правові документи

- Про нагородження працівників психологічної служби системи освіти Дніпропетровської області. 15

Частина III. Методичні розробки

- Єфремова С.М. Формування мотиваційної готовності дітей до навчання у школі. 17
- Кельнер С.С. Інтегровані уроки з елементами психологічних понять. 19
- Люта Н.К. Психологічна допомога педагогу в оволодінні основами самоменеджменту. 22
- Кульбач Л.В. Особливості формування особистості й емоційно-вольової сфери дітей з діагнозом ДЦП. 25
- Кривенко Л.В. Профілактика шкільної дезадаптації у дітей старшого дошкільного віку. 27
- Більговська К.Ю. Система роботи школи з організації набору дітей 6-го року життя до школи. 29
- Ахіджанова М.Р. Ігри як засіб розвитку обдарованих дітей у школі. 32
- Дзюбан К.В. Адаптаційний період у навчальному закладі. 35
- Жарикова В.Ю. Психолого-педагогічний супровід в роботі з обдарованими дітьми. 38
- Люлевич О.А. Робота психолога з дітьми «групи ризику». 40
- Лябік Н.В. Подорож у країну дитинства. 42
- Сіряк Т.С. Психологічний супровід особистісного зростання дитини-сироти. 44
- Кузуб О.М. Навчальна програма спецкурсу «Основи елементарної психології». 46

**Співробітники Дніпропетровського обласного НМЦ
практичної психології і соціальної роботи**

	<p>Мушинський Віктор Петрович завідувач центру, заступник директора ДОМППЦ з питань психології; спеціаліст вищої категорії, практичний психолог-методист; працює в центрі з 1997 року; очолює психологічну службу області з 2001 року.</p>
	<p>Савельєва Наталія Володимирівна методист центру, спеціаліст вищої категорії, практичний психолог-методист; в центрі працює з 2003 року; відповідає за організаційно-методичний напрям роботи, очолює службу соціального захисту ДОМППЦ, фахівець з питань діяльності соціальних педагогів та психологічної служби спеціальних закладів освіти.</p>
	<p>Берестюк Марина Віталіївна методист центру, спеціаліст першої категорії; працює в центрі з 2009 року; відповідає за інформаційно-методичний напрям роботи, фахівець з питань діяльності психологічної служби ПТНЗ, МНВК та позашкільних навчальних закладів</p>
	<p>Коблик Інна Василівна методист центру, спеціаліст другої категорії; працює в центрі з 2011 року; відповідає за навчально-методичний напрям роботи, фахівець з питань діяльності психологічної служби ВНЗ I-IV рівнів акредитації та психологів-початківців.</p>
	<p>Більговська Катерина Юріївна методист центру, спеціаліст першої категорії, працює в центрі з 2012 року; відповідає за консультативно-методичний напрям роботи, фахівець з питань діяльності практичних психологів дошкільних навчальних закладів.</p>

ЧАСТИНА I. Інформаційно-аналітичні матеріали

Аналіз результатів розвитку психологічної служби системи освіти Дніпропетровської області у 2011-2012 н.р.

Діяльність психологічної служби системи освіти Дніпропетровської області у 2011-2012 навчальному році була спрямована на реалізацію завершального етапу Плану заходів розвитку психологічної служби системи освіти Дніпропетровської області на період з 2008 по 2012 роки, зокрема – на впровадження системно інтегрованої моделі організації діяльності районно-міської психологічної служби, створення мобільних консультаційних пунктів, впровадження освітніх психолого-педагогічних консилиумів, розробку базового компоненту діяльності практичного психолога ПТНЗ.

Також у 2011-2012 навчальному році, з нагоди 20-річчя психологічної служби Дніпропетровщини, проводився Фестиваль професійних досягнень практичних психологів і соціальних педагогів та II обласний конкурс «Психолог року - 2012».

Психологічна служба системи освіти Дніпропетровщини складається з 38 психологічних служб: 22 районні психологічні служби, 13 міських психологічних служб, психологічна служба ПТНЗ, психологічна служба ВУЗів I-II рівнів акредитації, психологічна служба спеціальних закладів освіти.

У 2011-2012 н. р. збільшився кількісний склад обласної психологічної служби на 17 практичних психологів і 2 соціальних педагоги (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Динаміка чисельності практичних психологів і соціальних педагогів

Навчальний рік	К-сть практичних психологів	К-сть соціальних педагогів
2007 - 2008	742	240
2008 - 2009	804	289
2009 - 2010	841	329
2010 - 2011	916	388
2011 - 2012	933	390

Відповідно до нормативної потреби (станом на 01.07.2012 р.), заклади освіти Дніпропетровської області забезпечені на 47,5% практичними психологами і соціальними педагогами. У минулому навчальному році цей показник дорівнював 48,5%.

Міські навчальні заклади забезпечені працівниками психологічної служби на 67%, сільські районні заклади освіти – на 19,5%, заклади обласного підпорядкування – на 81%, ПТНЗ – на 50%, ВНЗ I-II рівнів акредитації – на 27%.

Найкращі показники у психологічних служб м. Дніпродзержинська – 87%, м. Кривого Рогу – 82%, м. Новомосковська – 79 %, м. Жовті Води – 70%; серед сільських районів - у психологічних служб Апостолівського, Верхньодніпровського та Криворізького районів (35 %).

Найнижчі показники у психологічних служб Криничанського (7 %), Петропавлівського (6 %), Васильківського (6%) та Магдалинівського (4%) районів (див. таблиці 4, 5).

У 2011-2012 н.р. діяльність психологічної служби забезпечували 1363 фахівці. З них 933 практичних психологів, 390 соціальних педагогів та 40 методистів (див. таблицю 6)

Значна кількість психологів та соціальних педагогів (965 осіб) зосереджена у містах, зокрема у м. Кривому Розі – 351, м. Дніпропетровську - 292, м. Дніпродзержинську - 127. У сільських районах таких фахівців значно менше – 230 осіб.

Керівництво районно – міськими службами здійснювалось 34 методистами рай/міськ/во з психологічної служби. Відсутні методисти у 3 сільських районах – Криворізькому, Криничанському та Магдалинівському. 15 методистів, крім психологічної служби, відповідають

за інші напрямки роботи. 19 методистів відповідають тільки за роботу психологічної служби та ПМПК.

Фахівцями обласного НМЦ практичної психології і соціальної роботи разом з кафедрою педагогіки і психології ДОППО у 2011-2012 навчальному році проведено 8 обласних навчально-методичних заходів (див. таблиця 2).

Таблиця 2

Проведення обласних навчально-методичних заходів

№	Тематика	Місце проведення	Кількість учасників	Дата
1	Фестиваль професійних досягнень (до 20-річчя психологічної служби Дніпропетровщини)	Палац студентів ДНУ	550	29.09.11
2	День соціально-педагогічної служби системи освіти Дніпропетровщини	ДОППО	250	27.10.11
3	День психолого-медико-педагогічної консультації Дніпропетровщини	ДОППО	210	01.12.11
4	Конференція з обміну досвідом для практичних психологів ДНЗ	ДОППО	155	23.02.12
5	Обласний семінар «Формування навчальної мотивації учнів»	ДОППО	153	15.03.12
6	Фінал обласного конкурсу «Психолог року - 2012»	Машинобудівний коледж ДНУ	500	29.03.12
7	Семінар-нарада «Організаційно-методичний супровід діяльності психологічної служби міста/району» (для методистів)	ОПМПЦ	32	24.04.12
8	Обласний семінар «Психолого-педагогічний супровід розвитку креативності»	ДОППО	190	17.05.12

У 2011-2012 навчальному році проведено курси підвищення кваліфікації для чотирьох груп практичних психологів закладів освіти (див. таблицю 3)

Таблиця 3.

Підвищення кваліфікації працівників психологічної служби у 2011-2012 н.р.

№ з/п	Тематика курсів	Місце проведення	Кількість годин	Кількість слухачів
ФАХОВІ КУРСИ				
1	Система роботи практичного психолога освітнього навчального закладу (для практичних психологів з досвідом роботи до 5 років)	ДОППО	120	38
2	Курси з підвищення кваліфікації для практичних психологів з досвідом роботи більше 5 років)	ДОППО	120	28
3	Курси з підвищення кваліфікації для практичних психологів ДНЗ	ДОППО	120	26
4	Курси з підвищення кваліфікації для практичних психологів ДНЗ	ДОППО	80	40

На базі Дніпропетровського обласного психолого-медико-педагогічного центру продовжують успішно працювати методичні об'єднання практичних психологів і соціальних педагогів спеціальних закладів освіти обласного підпорядкування (куратор Морозова Л.О.) та ВНЗ I-II рівнів акредитації (куратор Зарічна Н.В.).

Відповідно до Плану додаткових заходів, створено психологічну лабораторію Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти. До її складу увійшли фахівці з п'яти професійно-технічних навчальних закладів, на базі яких відбувалась робота творчих груп. Основна мета їх діяльності – розробка базового компоненту психолого-педагогічного супроводу навчально-виробничого процесу.

Методисти районних (міських) відділів освіти з психологічної служби спрямовували свою роботу на подальше розширення мережі психологічної служби через введення посад практичних психологів та соціальних педагогів в освітні навчальні заклади, забезпечення роботи методичних об'єднань практичних психологів і соціальних педагогів. За останній час спостерігається тенденція до поліпшення умов праці практичних психологів та соціальних педагогів (забезпечення кабінетами, матеріально-технічне оснащення), забезпечення науково-методичною літературою, можливість підвищення рівня професійної майстерності.

Проблеми розвитку психологічної служби:

Нерівномірність розвитку психологічних служб міст та районів області;

Дефіцит кадрів у сільських районах;

Збільшення кількості практичних психологів, які працюють на 0,75 ст. у зв'язку із зменшенням кількості дітей в закладах освіти;

Перспективи розвитку психологічної служби на 2012-2013 н.р.

Введення посад методистів рай/міськ/во, відповідальних за роботу ПМПК та психологічної служби на постійно діючій основі.

Створення мобільних консультаційних пунктів на базі опорних навчальних закладів.

Введення посад практичних психологів та соціальних педагогів відповідно до потреб регіону.

Подальше впровадження системно інтегрованої моделі організації діяльності районно-міської психологічної служби та ПМПК.

Розробка та впровадження у роботу методичних об'єднань практичних психологів Картки психологічного супроводу дитини (учня).

Подальша розробка базового компоненту професійної діяльності практичного психолога ПТНЗ.

Розробка моделі психологічного супроводу інклюзивного навчання.

Проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції «Мультидисциплінарний підхід як методологічна основа інклюзивного навчання» у листопаді 2012 року.

Забезпечення нормативної потреби районно-міських психологічних служб ставками практичних психологів і соціальних педагогів у 2011-2012 н. р.

- 1. Психологічна служба м. Дніпродзержинська – 87% «Нормативний лідер»**
2. Психологічна служба м. Кривого Рогу – 82 %
3. Психологічна служба закладів обласного підпорядкування – 81 %
4. Психологічна служба м. Новомосковська – 79 %
5. Психологічна служба м. Жовті Води – 70 %
6. Психологічна служба м. Павлограда – 67 %
7. Психологічна служба м. Орджонікідзе – 60 %
8. Психологічна служба м. Дніпропетровська – 58 %
9. Психологічна служба м. Тернівки – 57 %
10. Психологічна служба ПТНЗ – 50 %
11. Психологічна служба м. Вільногірська – 48 %
12. Психологічна служба м. Синельникове – 47 %
13. Психологічна служба м. Марганця – 39 %
14. Психологічна служба м. Нікополя – 39 %
15. Психологічна служба Верхньодніпровського району – 35 %
16. Психологічна служба Апостолівського району – 35 %
17. Психологічна служба Криворізького району – 35 %
18. Психологічна служба Покровського району – 32 %
19. Психологічна служба ВНЗ I-II рівнів акредитації – 27 %
20. Психологічна служба Дніпропетровського району – 26 %
21. Психологічна служба Софіївського району – 26 %
22. Психологічна служба Широківського району – 25 %
23. Психологічна служба Павлоградського району – 24 %
24. Психологічна служба Солонянського району – 23 %
25. Психологічна служба Царичанського району – 23 %
26. Психологічна служба Петриківського району – 21 %
27. Психологічна служба м. Першотравенська – 19 %
28. Психологічна служба Юр'ївського району – 19 %
29. Психологічна служба Синельниківського району – 16 %
30. Психологічна служба Новомосковського району – 15 %
31. Психологічна служба Межівського району – 15 %
32. Психологічна служба Томаківського району – 14 %
33. Психологічна служба Нікопольського району – 13 %
34. Психологічна служба П'ятихатського району – 10 %
35. Психологічна служба Криничанського району – 7 %
36. Психологічна служба Петропавлівського району – 6 %
37. Психологічна служба Васильківського району – 6 %
38. Психологічна служба Магдалинівського району – 4 %

По психологічній службі Дніпропетровської області – 47, 5 %

**Забезпечення навчальних закладів ставками
практичних психологів і соціальних педагогів у 2011-2012 н. р.**

№	Місто, район	К-сть НЗ	Наявних ставок	Нормативна потреба	Дефіцит	Забезпечено потребу
1	Вільногірськ	10	5.75	12	6.25	48 %
2	Дніпропетровськ	374	249.5	430.25	180.75	58 %
3	Дніпродзержинськ	94	88.5	101.5	13	87 %
4	Жовті Води	27	19.75	28.25	8.5	70 %
5	Кривий Ріг	334	303.25	369.25	66	82 %
6	Марганець	28	11.25	29	17.75	39 %
7	Нікополь	70	29.25	75.25	46	39 %
8	Новомосковськ	29	25.75	32.75	7	79 %
9	Орджонікідзе	24	16.75	27.75	11	60 %
10	Павлоград	48	33.5	49.75	16.25	67 %
11	Першотравенськ	14	3	16	13	19 %
12	Синельникове	19	7.5	16	8.5	47 %
13	Тернівка	14	8	14	6	57 %
	Всього по містах:	1085	801.75	1201.75	400	67 %
14	Апостолівський р-н	52	16.75	47.25	30.5	35 %
15	Васильківський р-н	32	1.5	26.5	25	6 %
16	Верхньодніпровський	41	12.5	35.5	23	35 %
17	Дніпропетровський р-н	52	12.5	48.75	36.7	26 %
18	Криворізький р-н	44	12	34	22	35 %
19	Криничанський р-н	45	3	41.75	38.75	7 %
20	Магдалинівський р-н	49	1.5	34.5	33	4 %
21	Межівський р-н	38	4	27.5	23.5	15 %
22	Нікопольський р-н	41	4.25	32.75	28.5	13 %
23	Новомосковський р-н	57	8.5	57.75	49.25	15 %
24	Павлоградський р-н	36	7	29.75	22.75	24 %
25	Петриківський р-н	22	4	19.25	15,25	21 %
26	Петропавлівський р-н	35	2	33.5	31.5	6 %
27	Покровський р-н	34	8.5	26.5	18	32 %
28	П'ятихатський р-н	60	4	39	35	10 %
29	Синельниковський р-н	51	5.75	36.5	30.75	16%
30	Солонянський р-н	59	9.25	41	31.75	23 %
31	Софіївський р-н	42	8.75	33.5	24.75	26 %
32	Томаківський р-н	29	5.5	39	33.5	14 %
33	Царичанський р-н	31	5.5	24.25	18.75	23 %
34	Широківський р-н	32	5.25	21	15.75	25 %
35	Юр'ївський р-н	23	3.25	16.75	13.5	19 %
	Всього по районах:	905	144.8	746.25	601.45	19 %
	Заклади обласного підпорядкування	38	59.75	73.5	13.75	81 %
	ПТНЗ	58	58	116	58	50 %
	ВНЗ I-II рівнів акредитації	64	34	128	94	27 %
	Всього по області:	2150	1098.3	2265.5	1167.2	47.5 %

**Кадрове забезпечення психологічної служби системи освіти
Дніпропетровської області у 2011 – 2012 навчальному році**

№	Назва міст та районів	Загальна кількість фахівців	Кількість практичних психологів	Кількість соціальних педагогів	Методист рай/міськ/во
1	м. Вільногірськ	8	7	0	1
2	м. Дніпропетровськ	292	208	82	2
3	м. Дніпродзержинськ	127	73	53	1
4	м. Жовті Води	26	17	8	1
5	м. Кривий Ріг	351	232	118	1
6	м. Марганець	14	12	1	1
7	м. Нікополь	25	24	0	1
8	м. Новомосковськ	29	20	8	1
9	м. Орджонікідзе	19	17	1	1
10	м. Павлоград	51	34	16	1
11	м. Першотравенськ	4	3	0	1
12	м. Синельникове	10	4	5	1
13	м. Тернівка	9	4	4	1
	Всього по містам:	965	655	296	14
14	Апостолівський р-н	23	16	6	1
15	Васильківський р-н	3	2	0	1
16	Верхньодніпровський р-н	18	11	6	1
17	Дніпропетровський р-н	18	15	2	1
18	Криворізький р-н	24	11	13	0
19	Криничанський р-н	5	5	0	0
20	Магдалинівський р-н	2	2	0	0
21	Межівський р-н	6	5	0	1
22	Нікопольський р-н	8	7	0	1
23	Новомосковський р-н	10	9	0	1
24	Павлоградський р-н	10	8	1	1
25	Петриківський р-н	8	7	0	1
26	Петропавлівський р-н	5	4	0	1
27	Покровський р-н	10	8	1	1
28	П'ятихатський р-н	5	4	0	0
29	Синельниковський р-н	10	5	4	1
30	Солонянський р-н	16	11	4	1
31	Софіївський р-н	17	16	0	1
32	Томаківський р-н	9	5	3	1
33	Царичанський р-н	8	7	0	1
34	Широківський р-н	8	7	0	1
35	Юр'ївський р-н	7	6	0	1
	Всього по районам:	230	171	40	19
	Заклади обласного підпорядкування	71	41	24	6
	ВНЗ I-II рівнів акредитації	34	26	8	0
	ПТНЗ	63	40	22	1
	Всього по області	1363	933	390	40

Обласні навчально-методичні заходи у 2012-2013 навчальному році

Вересень

- 04.09.12** Засідання м/о практичних психологів і соціальних педагогів ПТНЗ
- 11.09.12** Засідання м/о практичних психологів ВНЗ I-II рівнів акредитації
- 13.09.12** Засідання м/о практичних психологів і соціальних педагогів спеціальних закладів освіти обласного підпорядкування (на базі ДОМППЦ. Початок о 10.00)
- 27.09.12** День психологічної служби системи освіти Дніпропетровщини – рік 21-й
(на базі Машинобудівного коледжу ДНУ (вул. Бердянська, 5), для методистів рай/міськ/во з психологічної служби, керівників м/о, практичних психологів. З 10.00 до 14.00).

Жовтень

- 11.10.12** Семінар «Базовий компонент діяльності практичного психолога освіти»
(на базі ДОПППО, для практичних психологів 1-го року роботи. Початок о 10.00)
- 25.10.12** День соціально-педагогічної служби системи освіти Дніпропетровщини
(на базі ДОПППО, для методистів рай/міськ/во з психологічної служби, керівників м/о, соціальних педагогів. Початок о 10.00).
- 22.10.12-09.11.12** Курси підвищення кваліфікації для практичних психологів зі стажем роботи більше 5 років

Листопад

- 20.11.-21.11.2012** Всеукраїнська науково-практична конференція «Мультидисциплінарний підхід як методологічна основа інклюзивного навчання» (на базі ДОПППО, для методистів рай/міськ/во з психологічної служби, голів районних (міських) ПМПК. Початок о 10.00)
- 26.11.12-07.12.12** Курси підвищення кваліфікації для соціальних педагогів закладів освіти

Грудень

- 06.12.2012** День психолого-медико-педагогічної консультації Дніпропетровщини
(на базі ДОПППО, для методистів рай/міськ/во з психологічної служби та ПМПК, консультантів районних (міських) ПМПК. Початок о 10.00)

Січень

- 29.01.13** Засідання м/о практичних психологів і соціальних педагогів ПТНЗ
(на базі ДОПППО. Початок о 10.00)

Лютий

- 07.02.13** Засідання м/о практичних психологів ВНЗ I-II рівнів акредитації
(на базі ДОМППЦ. Початок о 10.00)
- 14.02.13** Засідання м/о практичних психологів спеціальних закладів освіти обласного підпорядкування (на базі ДОМППЦ. Початок о 10.00)
- 21.02.13** Конференція з обміну досвідом для практичних психологів дошкільних навчальних закладів (на базі ДОПППО, для практичних психологів ДНЗ. Початок о 10.00)

Березень

- 21.03.13** Семінар «Психологічна безпека в закладах освіти»
(на базі ДОПППО, для методистів рай/міськ/во з психологічної служби, керівників м/о, практичних психологів, соціальних педагогів закладів освіти. Початок о 10.00).

Квітень

- 25.04.13** Семінар-нарада для методистів рай/міськ/во з психологічної служби
(на базі ДОМППЦ, вул. Паторжинського, 13-а. Початок о 10.00)

Травень

- 16.05.13** Семінар «Психолого-педагогічний супровід самореалізації особистості»
(на базі ДОПППО, для методистів рай/міськ/во з психологічної служби, керівників м/о, практичних психологів, соціальних педагогів закладів освіти. Початок о 10.00)
- 22.05.13** Засідання м/о практичних психологів і соціальних педагогів ПТНЗ
- 29.05.13** Засідання м/о практичних психологів ВНЗ I-II рівнів акредитації
- 30.05.13** Засідання м/о практичних психологів і соціальних педагогів спеціальних закладів освіти обласного підпорядкування (на базі ДОМППЦ. Початок о 10.00)

Курси підвищення кваліфікації за категоріями:

- 1) для практичних психологів з досвідом роботи до 5 років;
- 2) для практичних психологів з досвідом роботи від 5 до 10 років;
- 3) для практичних психологів дошкільних навчальних закладів;
- 4) для соціальних педагогів закладів освіти.

Курси підвищення кваліфікації на 2013 рік плануються в залежності від кількості заявок. Заявки подавати до 01.10.2012р. в ДОШПО.

ТРЕНІНГ-ЦЕНТР ПРОПОНУЄ

Тренер	Назва тренінгу
Мушинський Віктор Петрович, методист-психолог вищої категорії	1. Тренінг розвитку творчого потенціалу (10 занять) 2. Тренінг професійної рефлексії (10 занять) 3. Тренінг розвитку гумористичних здібностей (10 занять)
Савельєва Наталія Володимирівна, методист-психолог вищої категорії	4. Тренінг для тренерів <u>Перший рівень.</u> Основи тренінгової роботи (триденний тренінг) <u>Другий рівень.</u> Тренерська компетентність (триденний тренінг) <u>Третій рівень.</u> Практикум з написання корекційних та розвивальних програм (триденний) 5. Тренінг особистісного зростання (триденний)
Савельєва Наталія Володимирівна, методист-психолог вищої категорії; Берестюк Марина Віталіївна, методист-психолог першої категорії	6. Воркшоп по роботі з дітьми та підлітками «групи ризику» (група динамічного навчання - триденний)
Більговська Катерина Юріївна, методист-психолог першої категорії	7. Майстер-клас. Застосування піскової терапії в роботі з дітьми різного віку. (10 занять)

Додаткова інформація:

- ✓ Початок роботи тренінг-центру – 4 жовтня 2012 р.
- ✓ Запис на всі групи проводиться з 20.09.2012 р. по 04.10.2012 р.
- ✓ Порядок проведення тренінгів № 1,2,3,7 в залежності від комплектації груп.
- ✓ Триденні тренінги № 4,5,6 проводяться в залежності від комплектації груп у зручні для всіх учасників строки.

■ Телефон для запису: 371 – 11 – 23.

◆ Контактні телефони тренерів:

- ▶ Мушинський Віктор Петрович – 096-263-42-65; 095-247-00-24
- ▶ Савельєва Наталія Володимирівна – 066-232-12-63
- ▶ Більговська Катерина Юріївна – 097-239-49-52; 095-005-82-05

Місце проведення занять: Дніпропетровський обласний методичний психолого-медико-педагогічний центр. Адреса: вул. Паторжинського, 13а.

Тренінги можуть проводитись на базі міст та районів за попередньою домовленістю з учасниками.

Орієнтовна програма вивчення досвіду роботи соціального педагога

_____

(назва навчального закладу)

_____

(прізвище, ім'я, по батькові)

Освіта _____

Стаж роботи на посаді _____

Навантаження _____

Проблема, над якою працює навчальний заклад _____

Проблема, над якою працює соціальний педагог _____

Напрями дослідно-експериментальної роботи у навчальному закладі _____

Кількість учнів у закладі освіти _____

Кількість педагогів _____

Кількість дітей з особливими освітніми потребами _____

I.	Нормативно-правове забезпечення діяльності районної (міської) психологічної служби		
1.1.	Накази по закладу освіти за останній рік щодо діяльності соціального педагога		
	Назва	Короткий зміст	№ від
1.2.	Наявні основні нормативні документи повністю частково відсутні		
1.3.	Реєстрація вхідної і вихідної документації повністю частково відсутні		
1.4.	Листування(наявність обліку) повністю частково відсутні		
2.	Створення умов для діяльності соціальних педагогів відповідно до Положення про психологічний кабінет дошкільних, загальноосвітніх навчальних закладів системи загальної середньої освіти		
* повністю - два приміщення; частково - одне приміщення; приспосоване - окреме, яке не відповідає санітарно-гігієнічним вимогам згідно положення; суміщене - в одному приміщенні з іншим працівником, який не є фахівцем служби; відсутнє).			
2.1	Оформлення робочого кабінету		
	На вхідних дверях закріплена табличка "Соціальний педагог", графік роботи, затверджений керівником навчального закладу		
2.2.	Наявність журналів: - щоденного обліку роботи; - реєстрації звернень учнів, батьків, вчителів.		
2.3.	Наявність навчально-методичних матеріалів: - підручники, навчально-методичні посібники; - збірники методичних рекомендацій; - фахові періодичні видання тощо.		
2.4.	Наявність обліково-статистичних документів: - облік товарно-матеріальних цінностей психологічного кабінету; - план роботи соціального педагога на рік (за останні 3 роки); - плани роботи соціального педагога на місяць (за останній рік); - форми статистичної звітності встановленого зразка тощо (аналітичний та статистичний звіт за останні 3 роки).		

2.5.	Матеріали для службового використання: - облікові картки сім'ї дитини щодо якої здійснюється соціальний супровід (<i>кількість за міжстатистичний період</i>); - протоколи діагностичних досліджень (<i>кількість за міжстатистичний період</i>); - тести (ключі) тестових методик, опитувальники, анкети, бланки відповідей тощо; - списки телефонів (адреси) місцевих спеціалізованих центрів, служб, консультацій.			
2.6.	Наявність та якість соціальних паспортів класу, школи.			
2.7.	Забезпечення комп'ютерною та оргтехнікою, доступ до мережі Інтернет			
2.8.	Забезпечення працівників психологічної служби методичною літературою, фаховими періодичними виданнями			
		2008	2009	2010
	Кількість видань			
	З них за власний рахунок			
3.	Планування та звітність соціального педагога			
3.1.	Наявність плану роботи на рік, його оформлення, затвердження в установленому порядку (<i>додається</i>).			
3.2.	Системність діяльності соціального педагога відображена у річному плані роботи та в плані роботи навчального закладу			
3.3.	Наявність та реалізація власних проєктів та програм (вказати назви)			
3.4.	Враховання заходів плану роботи соціального педагога у плані роботи навчального закладу			
4	Здійснення соціально-педагогічного патронату			
4.1.	<i>Дітей з особливими освітніми потребами, дітей-інвалідів</i> Надано консультацій			
	Проведено просвітницьких заходів з: педагогічними працівниками			
	керівниками навчальних закладів			
	працівниками психологічної служби			
	батьками			
4.2.	<i>Обдарованих дітей</i> Наявність плану роботи			
	Проведено занять			
	Дата	Тема	Рекомендації	
4.3.	<i>Допрофільного та профільного навчання учнів</i> проведення досліджень у закладі			
		кількість класів	яка категорія, кількість учнів	
	наявність результатів			
	де і коли розглядалися, як враховані у НВП			
4.4.	<i>Дітей, схильних до девіантної поведінки</i> наявність карток індивідуального супроводу			
	проведення корекційно-відновлювальної роботи			
	наявність рекомендацій: учням, батькам, класним керівникам			
5	Діагностична діяльність			
5.1.	Наявність банку даних психологічного та соціологічного інструментарію (вказати протокол експертизи інструментарію)			
5.2.	Доцільність та актуальність досліджень			
5.3.	Наявність та якість протоколів індивідуальних та групових психодіагностичних досліджень			
5.4.	Якість аналітичних довідок, складених за результатами діагностичних досліджень			
5.5.	Надання консультацій та рекомендацій за результатами досліджень			
5.6.	Наявність дозволу батьків на проведення психодіагностичних досліджень			
5.7.	Ведення індивідуальних карток учнів (вказати кількість)			
6	Консультативна діяльність			
6.1.	Організація і проведення індивідуальних консультацій за запитом:			
6.2.	щодо захисту житлових та майнових питань (<i>вказати кількість</i>);			
6.3.	щодо збереження здоров'я неповнолітніх та малолітніх (оздоровлення, медичний огляд дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування) (<i>вказати кількість</i>);			
6.4.	щодо встановлення правового статусу дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування (<i>вказати кількість</i>);			

6.5	з питань соціальної педагогіки (вказати кількість).	
6.6	Якість ведення журналу реєстрації звернень учнів, батьків, вчителів	
7.	Просвітницька та профілактична діяльність	
7.1.	Проведення просвітницької та профілактичної роботи з учнями (вказати назви заходів, що були проведені, їх мету, вікову категорію, кількість учасників)	
7.2.	Проведення просвітницької роботи з педагогами (вказати назви заходів, що були проведені, їх мету, кількість учасників)	
7.3.	Проведення просвітницької роботи з батьками (вказати назви заходів, що були проведені, їх мету, кількість учасників)	
7.4.	Наявність інформаційних стендів (буклетів, газет тощо) для педагогів, батьків, учнів (тематика, кількість)	
8.	Захисна діяльність	
8.1.	Наявність у школі інформаційного стенду «Права дитини»	
8.2.	Кількість проведених заходів щодо захисту прав дитини (за міжквартальним періодом): з учнями початкової ланки; з учнями середньої ланки; з учнями старшої ланки; з батьками; з педагогами.	
8.3.	Захист прав дітей і підлітків у різноманітних інстанціях (службі у справах дітей, міліції, суді тощо) (вказати кількість, установи)	
8.4.	Наявність розроблених стратегій соціальної допомоги школярам (програми, проекти, які реалізуються в закладі освіти)	
8.5.	Відвідування учнів, сімей вдома, батьків за місцем роботи, органів виконавчої влади та громадського самоврядування тощо (вказати кількість)	
9.	Навчальна діяльність	
9.1.	Організація діяльності гурткової роботи (вказати назву програми, ким затверджена)	
9.2.	Проведення навчальних курсів за вибором (вказати назву програми, ким затверджена)	
9.3.	Організація та проведення факультативних занять (вказати назву програми, ким затверджена)	
10.	Зв'язки із громадськістю	
10.1	Залучення спеціалістів суміжних галузей до спільної роботи (вказати організації)	
10.2	Співпраця з громадськими організаціями (вказати організації)	
11.	Соціально-перетворювальна діяльність	
11.1	Здійснення соціально-педагогічного супроводу навчально-виховного процесу, соціально-педагогічного патронату соціально-незахищених категорій дітей (наявність карток соціально-педагогічного супроводу дітей, їх кількість)	
11.2	Сприяння соціальному і професійному визначенню особистості, соціальній адаптації молоді (вказати назви заходів)	
11.3	Розвивальна групова робота з учнями (дітьми) (вказати назви заходів, що були проведені, їх мету, вікову категорію, кількість учасників).	
11.4	Проведення ділових ігор, інтерактивних занять, тренінгів (вказати назви заходів, що були проведені, їх мету, кількість учасників).	
12.	Організаційна діяльність	
12.1	Залучення учнів до наукової, технічної, художньої творчості (наявність бази даних про наявність позашкільних закладів, їх освітні послуги, інформація про відвідування дітьми цих закладів, окремих гуртків в школі)	
12.2	Залучення громадських організацій, творчих спілок, окремих громадян до культурно-освітньої, профілактично-виховної, спортивно-оздоровчої та інших видів роботи (вказати назви організацій та спілок, тематика співпраці)	
12.3	Складання актів житлово-побутових умов, оформлення документації на оздоровлення та інших документів (вказати кількість)	
13.	Поширення та впровадження перспективного досвіду	
13.1	Презентація власного досвіду на засіданнях районного (міського) методичного об'єднання соціальних педагогів; районних (міських), обласних навчально-методичних заходах (аналізуються теми і зміст виступів за останні і роки)	
13.2	Наявність власних друкованих видань, статей, методичних рекомендацій тощо (бібліографічний опис)	

ЧАСТИНА II. Нормативно-правові документи

УКРАЇНА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ

НАКАЗ

12.04 2012

м. Дніпропетровськ

№ 101-к

Про нагородження працівників
психологічної служби
системи освіти Дніпропетровської області

На виконання наказу головного управління освіти і науки «Про проведення другого обласного конкурсу «Психолог року» від 13.07.2010 № 579 та з нагоди 20-річчя психологічної служби системи освіти Дніпропетровської області

НАКАЗУЮ:

1. Нагородити грамотами головного управління освіти і науки облдержадміністрації кращі районно-міські психологічні служби і методичні об'єднання практичних психологів і соціальних педагогів за вагомий внесок у розвиток психологічної служби системи освіти Дніпропетровської області:

психологічну службу м. Жовті Води (начальник управління освіти Левіна Л.В., методист з психологічної служби Климчук А.А.);

психологічну службу м. Кривого Рогу (начальник управління освіти Касимова Н.О., методист з психологічної служби Косенчук О.Г.);

психологічну службу м. Орджонікідзе (начальник управління освіти Рубаха Г.П., методист з психологічної служби Чергинець Г.М.);

психологічну службу м. Павлограда (начальник управління освіти Осипчук О.Б., методист з психологічної служби Синьогіна Т.Ф.);

психологічну службу м. Новомосковська (начальник управління освіти Падашуля Н.І., методист з психологічної служби Амеліна О.А.);

психологічну службу Апостолівського району (начальник управління освіти Колеснік Л.П., методист з психологічної служби Шпак В.В.);

психологічну службу Нікопольського району (начальник управління освіти Фініковський С.В., методист з психологічної служби Сидельникова Т.І.).

методичне об'єднання дошкільних практичних психологів Самарського району м. Дніпропетровська (методист з психологічної служби Чумаченко А.В, керівник м/о Кульбач Л.В.);

методичне об'єднання дошкільних практичних психологів м. Дніпродзержинська (методист з психологічної служби Кутецька І.Г., керівник м/о Ланько А.І.);

методичне об'єднання практичних психологів м. Марганця (методист з психологічної служби Кривошочкова М.І., керівник м/о Кузуб О.М.);

методичне об'єднання практичних психологів Новомосковського району (методист з психологічної служби Скрыга Н.В., керівник м/о Лисенко Н.О.);

методичне об'єднання практичних психологів і соціальних педагогів Верхньодніпровського району (методист з психологічної служби Голік Н.В., керівник м/о Горбань Н.О.)

2. Нагородити грамотами головного управління освіти і науки переможців і лауреатів другого обласного конкурсу «Психолог року - 2012»:

Кривенко Любов Володимирівну, практичного психолога КДНЗ № 23 м. Орджонікідзе - за I місце;

Більговську Катерину Юріївну, практичного психолога СЗШ № 46 м. Дніпропетровська – за II місце;

Ахіджанову Марину Рафіківну, практичного психолога Криворізького науково-металургійного ліцею № 81 – за III місце;

Жарикову Вікторію Юріївну, практичного психолога КЗ «Нікопольська спеціалізована школа № 5 - лауреата конкурсу у номінації «Кращий досвід роботи»;

Лябик Наталію Володимирівну, практичного психолога ДНЗ № 22 м. Дніпродзержинська – лауреата конкурсу у номінації «Психологічний супровід інклюзивного навчання»;

Кузуб Оксану Михайлівну, практичного психолога СЗШ № 7 м. Марганця – лауреата конкурсу у номінації «Теоретична обізнаність»;

Люлевич Оксану Андріївну, практичного психолога СЗШ № 11 м. Павлограда – лауреата конкурсу у номінації «Креативні здібності»;

Сіряк Тетяну Сергіївну, практичного психолога ОКЗО «Дитячий будинок «Ромашка» м. Нікополя – лауреата конкурсу у номінації «Професійна майстерність»;

Дзюбан Катерину Вікторівну, практичного психолога Павлоградського районного дитячого будинку для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки «Моя родина» - лауреата конкурсу у номінації «Професійна компетентність».

3. Висловити подяку співробітникам Дніпропетровського Машинобудівного коледжу ДНУ (директор Аулов В.В., практичний психолог Сологуб Л.В.) за створення належних умов для проведення фіналу обласного конкурсу «Психолог року – 2012».

4. Координацію роботи за виконанням цього наказу покласти на начальника відділу дошкільної освіти , виховної роботи та соціального захисту Ісаєву О.В., контроль-залишаю за собою.

В. о. начальника головного
управління освіти і науки
облдержадміністрації

О. І. ДЕМЧИК

ЧАСТИНА III. Методичні розробки

Формування мотиваційної готовності дітей до навчання у школі

Єфремова Світлана Миколаївна, практичний психолог-методист дитячого навчального закладу № 2 м. Павлограда

Готовність дитини до навчання у школі перш за все визначає його **мотиваційна готовність**, котра включає в себе позитивне ставлення до школи, достатньо розвинуту потребу в знаннях та виражене прагнення до їх удосконалення, наявність адекватної самооцінки та помірно високого рівня притягань.

Без мотиваційної готовності ні про яку іншу готовність дитини до навчання не може бути й мови, так як вона є запорукою внутрішнього потягу дитини до засвоєння знань, умінь та навичок.

Поняття **мотиваційна готовність** походить від слова “**мотив**”, що означає спонукання, в даному контексті – ставлення до майбутнього навчання. Дуже важливо щоб дитина позитивно ставилась до навчання, бажала йти до школи.

Формувати мотивацію – значить не закласти готові мотиви в голову дитини, а поставити її в такі умови та ситуації розгортання активності, де б бажані мотиви та цілі склалися та розвивалися.

Безумовно, ця робота може бути під силу тільки всьому педагогічному колективу, котрий працює в тісному зв'язку з сім'єю.

Нижче наведено напрямки роботи психолога у школі.

Основні напрямки роботи психолога	Зміст діяльності
1.Діагностика рівня та змісту передумов навчальної діяльності.	Діагностика передумов до шкільного навчання. Заповнення карт психологічного супроводу на кожную дитину. Анкетування батьків з метою визначення готовності віддати дитину до школи, знання індивідуальних особливостей дитини, ознак емоційних порушень та інші. Індивідуальна діагностика за запитом батьків.
2.Консультативна робота з педагогами та батьками	Індивідуальні консультації педагогів за результатами обстеження передумов навчальної діяльності, розробка рекомендацій по психологічному супроводу кожної дитини. Психолого-педагогічний консилиум «Психологічна готовність дітей до шкільного навчання» (сумісний пошук та реалізація адекватного підходу до дітей в організації навчально-виховного процесу при підготовці дітей до школи), індивідуальні та групові консультації батьків з питань формування передумов навчальної діяльності, круглі столи, конференції, наочна інформація в «Куточку психолога»
3.Корекційно-відновлювальна та розвивальна робота.	Корекційно-розвивальні заняття з дітьми «групи ризику» щодо розвитку передумов навчальної діяльності (інтелектуальна, емоційно-вольова сфери, розвиток дрібної моторики руки), заняття з формування мотиваційної готовності до навчання у школі, робота психологічного театру, тренінги батьківської ефективності.
4.Просвітницька робота з учасниками педагогічного процесу	Експерсії дітей до школи, виступи на батьківських зборах, тематичні групові консультації з застосуванням інтерактивних методів роботи, організація роботи «Школи для батьків майбутніх першокласників» із запрошенням вчителів шкіл та інших фахівців, семінари-практикуми, наочна інформація для батьків на «Сторінці психолога», сайті ДНЗ в мережі ІНТЕРНЕТ, функціонування «Скриньки батьківських запитань».

Вивчення мотивації – це виявлення реального рівня та можливих перспектив, зони її найближчого розвитку у кожної дитини та групи взагалі.

При вивченні мотивації предметом аналізу повинні стати такі компоненти мотиваційної сфери дитини як її мотиви, цілі, емоції, а також вміння навчатись.

При вивченні мотивації до навчання бажано орієнтуватись на наступні **вимоги**:

1. Головною метою вивчення є не відбір дітей, а контроль за ходом їхнього психічного розвитку з метою профілактики можливих порушень.

2. При вивченні психологічних особливостей конкретної дитини її треба порівнювати не з іншими дітьми, а з нею самою, з її попередніми результатами.

3. Необхідно підходити до психологічного вивчення та формування мотивації з оптимістичною гіпотезою.

4. Мотивацію необхідно вивчати в комплексі з іншими компонентами психологічної готовності до навчання у школі: при вивченні мотивації у кожного необхідно виявити стан пізнавальної, мотиваційної, вольової та емоційної сфер дитини.

Формування мотиваційної готовності дітей до навчання у школі

Психологічне вивчення та формування – це дві сторони одного й того ж процесу формування мотиваційної сфери особистості дитини. Результати вивчення мотивації лягають в основу планування процесу формування. Поряд з цим, в процесі формування мотивації відкриваються її нові ресурси, тому вивчення та діагностика здійснюється в ході її формування. В реальній роботі вивчення та формування мотивації тісно пов'язані між собою. Планування процесу формування будується саме на основі результатів діагностики. *Формування мотивів навчання* – це створення умов для появи внутрішніх спонукань (мотивів, цілей, емоцій) до навчання, усвідомлення їх дитиною та подальший саморозвиток нею своєї мотиваційної сфери. Стимулювати її розвиток можна й необхідно системою психологічно продуманих прийомів.

Цілеспрямовану роботу з розвитку готовності до школи зі старшими дошкільниками, зокрема з розвитку мотиваційної готовності, практичний психолог розпочинає на початку навчального року проведенням екскурсії до школи, заздалегідь домовившись із адміністрацією та вчителями початкової ланки. Метою такого заходу є ознайомлення малюків з шкільним життям, шкільною спільнотою, шкільними атрибутами та приладдям, сприяння посиленню учбової мотивації, формування пізнавальних мотивів. Таким чином, ми починаємо формувати у майбутніх першокласників бажання йти до школи, щоб навчитися чогось нового.

Результати діагностики передумов навчальної діяльності дітей, яке проходить в жовтні місяці, допомагають визначити конкретні завдання підготовки дітей до школи. За результатами обстеження формуються групи розвитку, куди входять діти, які показують недостатню сформованість компонентів психологічної готовності до навчання у школі, надаються рекомендації педагогам та батькам. Мета цієї роботи – досягнення дітьми такого рівня розвитку, який дозволить їм засвоювати програму школи, розвиток передумов навчальної діяльності. Для покращення мотиваційної готовності до навчання в школі була створена спеціальна програма «Я дуже хочу в школу!» Головна мета програми – випереджувальна корекція можливих труднощів при адаптації дитини до шкільного життя.

Цікавою та ефективною формою роботи з формування мотиваційної готовності до навчання є *психологічний театр*.

З вихователями проводяться семінари-практикуми, консультації, планується індивідуальна робота з дітьми, враховуючи результати діагностики. На протязі року працює «Школа молодого педагога», «Бібліотека психологічної служби»

Робота з батьками здійснюється під час зустрічей на батьківських зборах, за круглим столом, під час проведення тренінгів батьківської ефективності, психологічних практикумів, співбесід, індивідуальних консультацій, заочне консультування через куточки для батьків, розміщення інформації на сайті ДНЗ.

Акцентується увага батьків на актуальності цієї проблеми, на шкідливості залякування дітей школою, формування учбової напруженості. За результатами діагностики з батьками проводяться індивідуальні консультації по широкому колу питань.

Всі ці заходи вводять дошкільників у шкільну дійсність і сприяють правильному розумінню ними своїх зобов'язань, формують позитивне ставлення до школи та пізнавальну спрямованість. За результатами повторної діагностики, після проведеної роботи відбуваються зміни в мотиваційній сфері дітей: зникає страх перед школою, значно підвищується пізнавальна мотивація, бажання йти до школи. Це свідчить про необхідність та ефективність цієї роботи в дошкільному закладі.

Використана література:

1. **Особенности** психического развития детей 6 – 7 летнего возраста под ред. Д.Б. Эльконина, А.Л. Венгера. - М., 1988. – 132 с.
2. **Кравцова Е.Е.** Психологические проблемы готовности детей к обучению в школе. – Москва, 1991. – 152 с.
3. **Основные** показатели готовности детей шестилетнего возраста к школьному обучению: Методические рекомендации. – Москва, 1986. – 148с.
4. **Запорожец А.В.** Подготовка детей к школе. - М., 1980. – 257 с.
5. **Ануфриев А.Ф.,** Костромина С.Н. Как преодолеть трудности в обучении детей. - М., 1999.
6. **Белкина В.Н.,** Васильева Н.Н. и др. Дошкольник: обучение и развитие. Воспитателям и родителям. - Ярославль, 1997г.

Інтегровані уроки з елементами психологічних понять

Кельнер Світлана Семенівна практичний психолог-методист Криворізької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 126

Інтегрований підхід для вивчених навчальних дисциплін з використанням психологічних понять є одним з ефективних методів засвоєння учнями знань та навичок з даних предметів. Цей тип інтеграції, на мою думку, дозволить підвищити рівень розвитку мовленнєвих здібностей і вмінь, активізувати розумову діяльність, розвивати пізнавальний інтерес та зберігати в пам'яті набуті знання, використовуючи їх у повсякденному житті.

Виходячи з того, що інтеграція предметів — одна із перспективних тенденцій сучасної школи, вчителі-практики, психологи намагаються впроваджувати систему інтегрованого уроку в навчальну діяльність.

Актуальність цієї проблеми виходить з того, що вчителі, вдаючись до розробок донного типу уроків, зіткнулись з труднощами інформаційного та методичного характеру. Тому, метою вивчення даної роботи є ефективність використання інтегрованих уроків у навчальному процесі.

Завдання:

- Виявити можливість інтеграції навчальних дисциплін з використанням психологічних понять, виходячи зі змісту шкільних програм;
- Показати важливість, та ефективність такого типу інтеграції.

Ефективність використання інтегрованих уроків.

Психологічні основи міжпредметних зв'язків на уроках

Психологічні основи міжпредметних зв'язків були закладені в працях академіка І.П.Павлова про динамічний стереотип і другу сигнальну систему. Фізіологічним механізмом засвоєння знань І.П.Павлов вважав утворення в корі головного мозку складних систем часових зв'язків, які він ототожнював з тим, що у психологічному плані асоціації — це зв'язки між усіма формами відображення об'єктивної реальності, в основі якої лежать відчуття.

«Все навчання полягає в утворенні часових зв'язків, – пише він, – а це є думка, мислення, знання».

Як правило, предмети і явища реальної дійсності, пов'язані між собою низкою різних обставин, постають взаємопов'язаними і в пам'яті людини. Зустрівшись з одним з цих предметів чи явищ, людина за асоціацією може згадати і інший предмет, пов'язаний з цим. В житті кожної людини зустрічається випадок, коли повністю забувається подія, в якій вона приймала безпосередню участь, але достатньо їй згадати хоча б одну дійову особу, як вся подія чітко відтворюється в пам'яті.

Успіх навчання багато в чому буде залежати від кількості необхідних взаємопов'язаних фактів, явищ, які допомагають розвивати можливості учнів швидко і точно відтворювати в пам'яті раніше засвоєні знання. У формуванні цієї можливості міжпредметним зв'язкам відводиться важлива роль .

Будь-яке навчання зводиться до утворення нових зв'язків, асоціацій. Нові знання вступають в різноманітні асоціації з тими, які мають місце в свідомості , які були отримані в результаті навчання та досвіду.

В свій час Л.С. Виготський в праці «Дослідження розвитку наукових понять в дитячому віці» писав, що «будь-який новий ступінь в розвитку узагальнення опирається на узагальнення попередніх ступенів . Новий ступінь узагальнення виникає не інакше , як на основі попереднього».

Л.С.Виготський експериментально з'ясував, що попередня мислиннева діяльність, яка сприяє формуванню узагальнень, «не анулюється і не зникає дарма, а включається і входить в якості необхідної передумови в нову роботу думки».

Таким чином, необхідність міжпредметних зв'язків впливає з самої природи мислення, диктується об'єктивними законами вищої нервової діяльності, законами психології та фізіології.

Численні дослідження підтвердили і конкретизували положення І.М.Сеченова, викладене в праці «Елементи думки»: «Через голову людини протягом всього її життя не проходить жодної думки, яка не складалася б з елементів, зареєстрованих в пам'яті. Навіть так звані нові думки, покладені в основу наукових відкриттів, не складають виключення з цього правила».

Психологи з'ясували: все те, що сприймає людина, залишає відбиток в корі великих півкуль головного мозку, який сприяє виникненню збудження навіть тоді коли подразник, що залишив відбиток, відсутній.

Тому людська пам'ять не тільки запам'ятовує і зберігає знання, засвоєні раніше, але відтворює їх тоді, коли це потрібно.

На основі цих особливостей, навчання повинно бути побудоване таким чином, щоб формувати в учнів здатність відтворювати раніше засвоєні знання для кращого запам'ятовування нового матеріалу. Предмети чи явища, які взаємодіють в природі, пов'язуються в пам'яті людини. Здатність пам'яті — запам'ятовувати нове на основі раніше відомого — не повинна обмежуватися лише внутрішньо-предметними зв'язками; між предметні зв'язки дають можливість подивитись на предмет з різних боків і краще запам'ятати на основі міжсистемних асоціацій весь предмет чи явище.

Важливими характеристиками запам'ятовування варто вважати прийоми змістового групування навчального матеріалу і виділення змістових опорних пунктів, змістового співвідношення того, що засвоюється, в зв'язку з чимось уже відомим.

Опираючись на це, можна зробити висновок, що оволодіння прийомом перенесення знань з одного предмета при засвоєнні іншого

- вносить в аналітико - синтетичну діяльність учнів велику цілеспрямованість в рішення певних завдань,
- підвищує активність самостійних методів роботи,
- забезпечує кращу організацію мисленнєвої діяльності,
- виробляє логічну послідовність в рішенні як загальних, так і конкретних завдань.

Звичайно, реалізація міжпредметних зв'язків не може вирішувати всі складні завдання навчання. Тому, активна робота кожного вчителя-практика повинна будуватися на поширенні і поглибленні міжпредметних зв'язків. Ця робота є важливим засобом в комплексному вирішенні проблеми навчання і виховання учнів, формування у них діалектичного способу мислення.

Використання між предметних зв'язків в процесі навчання школярів

Систематичний розвиток педагогічних цілісних взаємодій між розділами навчальних предметів — одна із необхідних умов розвитку творчих здібностей школярів.

Забезпечення систематичного функціонування внутрішньо-предметних зв'язків дозволяє створювати цілісну систему розвитку у школярів пізнавально-творчої активності, активному формуванню творчої особистості, ефективному поєднанню індивідуальних форм роботи з колективними, створенню творчої атмосфери на уроках.

Особливо ефективним є використання міжпредметних зв'язків природничого, гуманітарного циклів, з психологією що надасть можливість забезпечити розвиток творчих здібностей, посилює пізнавальний інтерес до навчання.

Глибокий інтерес формується під дією як змісту матеріалу, так і прийомів, які примушують учнів думати, міркувати, здійснювати пошук.

Активізація взаємозв'язку навчальних дисциплін з використанням психологічних понять передбачає:

- розвиток умінь аналізувати та робити серйозні дослідження, логічно й послідовно викладати матеріал;
- формування в учнів бажання бути особистістю та здатність цінувати творчий потенціал в людині;
- краще засвоювати навчального матеріалу .

Для того, щоб з найменшими затратами часу включити учнів в активне сприйняття знань за допомогою міжпредметних зв'язків, варто опанувати нескладні методичні прийоми, які вже випробовувались на практиці та отримали визначення вчених.

До цих прийомів належать: нагадування, завдання та запитання на між предметній основі, а також інші загальноприйняті методи навчання.

Підготовка цілеспрямованості уваги учнів до нового — першочергова мета нагадування, і вирішити її можна різними засобами:

- повідомити учням про те, що даний факт, подія, явище, тема, які їм відомі з попереднього *вивченого суміжного предмету*;
- поставити запитання, відповідь на яке потребує нагадування матеріалу суміжного предмету;
- дати завдання на пригадування знань з іншої навчальної дисципліни;
- задіяти відомий твір, художній образ, подію;
- організувати порівняння, співставлення матеріалу з різних предметів.

В повсякденній практиці різні методичні прийоми з використання міжпредметних зв'язків широко розповсюджені і при поясненні нового матеріалу, особливо, методом бесіди.

Необхідною умовою запровадження цього методу є наявність знань з попередньо вивчених тем даного предмету, інших навчальних дисциплін і життєвого досвіду учнів.

В процесі навчання учні отримують багато нової інформації і положень, висновків, законів. Для того, щоб вони були більш усвідомлені і надійно засвоєні, необхідна систематична робота по закріпленню вивченого матеріалу.

Закріплення ще необхідне для того, щоб учні могли використати потрібні знання і вміння в наступній навчальній діяльності.

Закріплення водночас повинне бути одним із етапів опанування новими знаннями: як правило, воно містить у собі вторинне сприйняття і обдумування вивченого матеріалу, закріплює в свідомості учнів ту набуту інформацію, яка утворилась при первинному сприйнятті.

І.П.Павлов писав, що новоутворений зв'язок в корі головного мозку зазвичай буває слабкий та нестійкий, і без своєчасного повторення нових набутих знань він може швидко зруйнуватися і навіть зникнути.

Реалізація інтегрованого підходу в навчальний процес створює умови для співтовариства. Інтегроване навчання сприяє:

- *розвитку індивідуальності,*
- *залишає менше можливостей для формування комплексів стандартних стереотипів мислення дітей,*
- *у учнів формується інтерес до навколишнього світу, і в міру своїх сил вони намагаються впливати на нього.*

Можна було б багато писати про інтеграцію психології в навчальний процес, практично кожне заняття можна доповнити елементами психологічних знань чи психодіагностики, але цим інтеграція психології в шкільну програму не обмежується. У школі ми проводимо багато інших інтегрованих занять.

У творчому об'єднанні з вчителями-практиками ми перетворили науковий матеріал на дуже цікаве засвоєння психологічних знань. Останнім часом вважається, що навчання дуже відірване від реального життя, що діти втрачають зацікавленість та мотивацію для навчання. Я гадаю, що творчий підхід до кожного уроку, зв'язок його з психологією людини, з реальним життям допоможе нашим учням не тільки засвоїти саму тему уроку, а й залишить глибоке розуміння інших людей, допоможе зрозуміти себе самого. Таким чином, ми формуємо в учнів необхідні для життя компетентності.

Більш детально матеріали з даної тематики можна знайти в книзі Кельнер Світлани Семенівни «Інтеграція психології у навчальний процес як засіб активізації самопізнання особистості» (в ДОНМЦ практичної психології і соціальної роботи).

Література:

1. **Айзенк Г.** Супер Q тести. – М.:ЭКСМО, 2004.
2. **Боганець Н. П.** Емоції. Фізіологія. Емоційні реакції та стани // Біологія. – 2006.- №26(146). – С.20-23
3. **Ефективність** використання інтегрованих уроків // Психологічна газета. – 2007. -№11 (83). – С.3-5
4. **Коломенский Я.Л.** Человек: Психология - М.: Просвещение, 1986.
5. **Пашенко С.С.** Інтеграція психології з іншими науками // Психолог. – 2007. - № 13-15 (253-255). – с.12-14
6. **Психологічний** практикум для школярів. – Тернопіль, 2001.
7. **Тести і хрестоматія.** Практикум по основам психології. – Сімферополь, 1997.

Психологічна допомога педагогу в оволодінні основами самоменеджменту

Люта Надія Кирилівна практичний психолог, спеціаліст вищої категорії спеціального дошкільного навчального закладу №32 «Дельфін»

Менеджмент – це система планування, організації, мотивації і контролю, необхідна для визначення та досягнення цілей організації. При цьому активно використовуються три обов'язкові складові менеджменту: інтелект, психіка та спроможність людини до продуктивної праці.

Самоменеджмент – система самовизначених і самоконтрольованих заходів, направлених на підвищення ефективності професійної діяльності та самовдосконалення особистих якостей.

Самоменеджмент кожного педагога – це його сила у професійній діяльності, його професійна ідентичність.

Предметом праці менеджера освітнього процесу є діяльність суб'єкта управління.

Продуктом праці – інформація про навчально-виховний процес.

Знаряддям праці є слово, мова.

Результатом праці менеджера є рівень грамотності, вихованості та розвитку об'єкта менеджменту – педагога або дитини.

Основні функції менеджменту в освіті:

- прийняття розумного рішення;
- організація виконання прийнятих рішень, створення належних умов для ефективної роботи освітнього закладу, кожного учасника освітнього процесу, забезпечення мотивів та стимулів їх діяльності;
- контроль виконання рішень.

Пропонуємо вашій увазі один з основних компонентів програми. В повному обсязі програма представлена в досвіді роботи автора.

Семінарське заняття з елементами тренінгу №1

Тема: Менеджмент в освіті.

Обладнання: плакат «Правила роботи»; картки з назвами одиниць часу – секунда, хвилина, година, доба; картки «Поглиначі часу» (за кількістю слухачів); анкети «Наскільки ви добре можете виконувати свою роботу?» (за кількістю слухачів); конверти з розрізаними на склади прислів'ями; паперові стрілочки до вправи «Стрілочки», магнітофон; плакати на стінах за темою заняття.

План-схема заняття:

1. Вправа-привітання «Три хвилини – це багато чи мало?». *Мета: знайомство учасників, зняття емоційної напруги.* Учасники сидять колом. По черзі за годинниковою стрілкою кожен називає своє ім'я і висловлює своє відчуття тривалості трьох хвилин, починаючи висловлювання словами: «Для мене три хвилини – це...».
2. Правила роботи (за бажанням слухачів).
3. Інформаційне повідомлення «Менеджмент в освіті»
4. Гра «Знайди своїх». Розподіл на підгрупи. Учасники отримують картки з надписами одиниць часу – секунда, хвилина, година, доба, сідають за столи з відповідними назвами.
5. Вправа «Аналіз поглиначів часу»
6. Гра «10 секунд». *Мета: відчуття часу, зняття емоційної напруги.* Учасники засідання стають у коло. За сигналом через 10 секунд треба три рази плеснути в долоні, ще через 10 секунд – тупнути ногою, ще через 10 секунд – зробити уклін, ще через 10 секунд – підняти праву руку вгору і крикнути «Ура!».
7. Інформаційне повідомлення «Вимоги до менеджера освіти»
8. Самодіагностика слухачів. Анкета «Наскільки добре ви здатні виконувати свою роботу?»
9. Гра «Хто швидше?». *Мета: зняття емоційної напруги, створення позитивного настрою.* Прислів'я: Хто рано встає, тому Бог подає. Не оставляй на завтра то, що можна сделать сьогодні. Всему своє время. Делу – время, потехе – час. Кожна підгрупа учасників отримує конверт з розрізаним по складах прислів'ям. Хто швидше складе запропоноване прислів'я, той і переміг.
10. Інформаційне повідомлення «Класифікація менеджерів освіти»
11. Рольові типи організаторів. Слухачі отримують інформацію про рольові типи організаторів. Потім кожна підгрупа робить драматизацію на певний тип та демонструє перед всіма. Всі інші повинні відгадати продемонстрований тип.

12. Консультація «Портрет менеджера освіти»
13. Рефлексія. Вправа «Стрілочки». *Мета: рефлексія – думки, враження.* Кожен учасник отримує вирізану з паперу стрілочку, пише на ній свої враження від заняття і розміщує її на демонстраційному циферблаті.

Семінарське заняття з елементами тренінгу № 2

Тема: Вплив мотивації на самоменеджмент педагога.

Обладнання: плакат «Правила роботи», конверти з набором слів до гри «Майстерність», папір, олівці, магнітофон, плакати на стінах за темою заняття, намальоване на плакаті дерево до вправи «Дерево».

План-схема заняття:

1. Вправа-привітання «Я люблю і ціную в собі...». *Мета: привітання, підвищення самооцінки, зняття емоційної напруги.* Кожен учасник за 30 секунд повинен назвати своє ім'я та похвалитися перед групою якоюсь своєю якістю, умінням, здатністю, розповісти про свої сильні сторони – про те, що він любить і цінує в собі.
2. Правила роботи (за бажанням слухачів).
3. Інформаційне повідомлення «Вплив мотивації на самоменеджмент педагога».
4. Самодіагностика слухачів. Діагностична методика «Психогеометрія менеджерів».
5. Вправа «Майстерність». *Мета: формувати швидкість реагування.* Учасники діляться на 4 підгрупи, кожній підгрупі пропонуються слова. Кожен одержує конверт із 5 картками, на яких написані опорні слова. Приклади слів: трава, м'яч, корова, трамвай, супермаркет; собака, портфель, перука, асфальт, космос; халат, кішка, черевик, радість, кінотеатр; мишка, олівець, жук, лопата, булка. Кожна команда відкриває конверт і зразу ж складає розповідь з даними словами, вживаючи усі зазначені слова у картці.
6. Інформаційне повідомлення «Причини пасивності працівника».
7. Консультація «Мотивуючі фактори, принципи впливу на мотивацію людей».
8. Вправа «Так – ні». *Мета: зняття напруги та втоми.* Учасникам треба об'єднатися в пари. Учасники самі вирішують, кому з них говорити «так», а кому – «ні». Один з учасників починає гру, говорячи «так», інший одразу ж відповідає «ні». Всі повинні говорити лише ті слова, які вибрали, але по-різному, змінюючи гучність та інтонацію. Через 2 хвилини ролі змінюються.
9. Діагностика слухачів. Діагностична методика «Намалюй будинок».
10. Інформаційне повідомлення «Проблематика середини службової кар'єри».
11. Способи нематеріальної мотивації праці».
12. Вправа «Повільно хвилини пливають в далечінь». *Мета: зняття емоційної напруги, створення позитивного настрою.* Кожна підгрупа отримує намальований циферблат. На ньому за 5 хвилин потрібно написати якнайбільше цитат з відомих пісень, в яких йдеться про час або цінність часу. Після закінчення роботи кожна підгрупа читає або проспівує свої варіанти пісень.
13. Рефлексія. Вправа «Дерево». На паперових листочках зеленого кольору учасники пишуть про свої враження від заняття, зачитують їх та вішають на імпровізоване дерево.

Література:

1. **Овчарова Р. В.** Практическая психология в начальной школе. - М., ТЦ «Сфера», 2001.
2. **Овчарова Р. В.** Технологии практического психолога образования. - М., ТЦ «Сфера», 2000.
3. **Крижко В. В.** Теория та практика менеджменту в освіті. Навчальний посібник. - К.: Освіта України, 2005. – 256с.
4. **Лазарев А. С.** Мотивация в системе повышения квалификации управленческих работников. - М., ТЦ «Сфера», 2001.

5. **Берн Э.** Люди, которые играют в игры... Психология человеческих взаимоотношений. - Лениздат, 1992.
6. **Шапарь В.** Словарь практического психолога. - Харьков, «Торсинг», 2004.

Особливості формування особистості й емоційно-вольової сфери дітей з діагнозом ДЦП

*Кульбач Любов Володимирівна, практичний психолог-методист КЗО
„Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 351” м. Дніпропетровська*

Особливості формування особистості й емоційно-вольової сфери в дітей з діагнозом ДЦП можуть бути обумовлені двома факторами:

- **біологічними особливостями**, пов'язаними з характером захворювання;
- **соціальними умовами** - впливом на дитину сім'ї й педагогів.

Для більшості дітей із ДЦП характерна затримка психічного розвитку по типу так званого **психічного інфантилізму**. Під психічним інфантилізмом розуміється незрілість емоційно-вольової сфери особистості дитини. Це пояснюється уповільненим формуванням вищих структур мозку (лобові відділи головного мозку), пов'язаних з вольовою діяльністю. Інтелект дитини може відповідати віковим нормам, при цьому емоційна сфера залишається несформованою. При психічному інфантилізмі відзначаються наступні особливості поведінки: у своїх діях діти керуються в першу чергу емоцією задоволення, вони егоцентричні, не здатні продуктивно працювати в колективі, співвідносити свої бажання з інтересами оточуючих, у всієї їхньої поведінці присутній елемент "дитячості". Ознаки незрілості емоційно-вольової сфери можуть зберігатися й у старшому шкільному віці. Вони будуть проявлятися в підвищеному інтересі до ігрової діяльності, високій сугестивності, нездатності до вольового зусилля над собою. Така поведінка часто супроводжується емоційною нестабільністю, руховим розгальмуванням, швидкою стомлюваністю.

Незважаючи на перераховані особливості поведінки, емоційно-вольові порушення можуть проявляти себе по-різному. В одному випадку це буде **підвищена збудливість**. Іншу категорію, навпроти, відрізняє **пасивність**, безініціативність, зайва сором'язливість. Але є ряд якостей, характерних для обох типів розвитку. Зокрема, у дітей, що страждають порушеннями опорно-рухового апарата, часто можна спостерігати **розлади сну**. Їх мучать нічні кошмари, вони тривожно сплять, із труднощами засинають. Багато дітей відрізняються **підвищеною вразливістю**. Однак ця вразливість найчастіше носить хворобливий характер; цілком нейтральні ситуації, безневинні висловлення здатні викликати в них негативну реакцію.

Підвищена стомлюваність - ще одна відмінна риса, характерна практично для всіх дітей із ДЦП. У процесі корекційної і навчальної роботи, навіть за умови високого інтересу до завдання, дитина швидко утомлюється, стає плаксивою, дратівливою, відмовляється від роботи. Ще одна область, у якій батьки можуть зштовхнутися із серйозними проблемами - це **вольова активність** дитини. Будь-яка діяльність, що вимагає зібраності, організованості й цілеспрямованості, викликає в неї ускладнення.

Фактори, що чинять вплив на волю дитини можна розділити на:

- зовнішні, до яких ставляться умови й характер захворювання, відношення навколишніх до хворої дитини;
- і внутрішні, такі, як відношення дитини до самого себе й до власної хвороби.

Слабкість волі в більшості дітей, що страждають ДЦП, прямо пов'язана з особливостями виховання. Дуже часто в сім'ї із хворою дитиною можна спостерігати таку картину: увага близьких зосереджена винятково на його хворобі, батьки проявляють занепокоєння по кожному приводу, обмежують самостійність дитини, побоюючись, що вона може поранитися або впасти, виявитися неспритною. У такій ситуації сама дитина неминуче буде надмірно неспокійною і тривожною. Навіть грудні малята тонко почувають настрій близьких і

атмосферу навколишнього їхнього простору, які повною мірою передаються й їм. Ця аксіома вірна для всіх дітей - і хворих, і здорових. Що ж говорити про дітей, що страждають порушеннями опорно-рухового апарата, яких відрізняє підвищена вразливість і гострота почуттів?

Або ще одна картина: нещасна мати, що, піклуючись про дитину, забуває про своє власне життя й стає заручницею хвороби.

Все це приводить до того, що дитина росте безініціативною, невпевненою у своїх силах і можливостях, боязкою. Вона упокорюється зі своєю хворобою й не прагне до самостійності. Вона заздалегідь розраховує на те, що навколишні всі зроблять замість неї. Згодом дитина зникає до такого положення речей, знаходить його зручним. А звідси й з'являється яскраво виражений егоцентризм, прагнення маніпулювати людьми.

Важливість виховної позиції батьків стосовно дітей із ДЦП підтверджує й той факт, що діти, що зустрічаються серед них, з високим рівнем вольового розвитку є вихідцями із благополучних у змісті психологічного клімату сімей. У таких сім'ях батьки не зациклені на хворобі дитини

Не можна випустити з уваги й відношення до хвороби самої дитини. Очевидно, що й на неї істотно впливає обстановка в сім'ї. Дослідження показали, що **усвідомлення дефекту** в дітей із ДЦП проявляється до 7-8 років і пов'язане з їхніми переживаннями із приводу недобррозичливого відношення до них з боку навколишніх і нестачею спілкування. На сформовану ситуацію діти можуть реагувати по-різному:

1. дитина замикається в собі, стає надмірно боязкою, ранимою, прагне до самоти;
2. дитина стає агресивною, легко йде на конфлікт.

Нелегке завдання по формуванню в дитини відношення до власного фізичного дефекту знову ж лягають на плечі батьків. Очевидно, що цей непростий період розвитку жадає від них особливого терпіння й розуміння. Не можна зневажати й допомогою фахівців. Приміром, переживання дитини із приводу своєї зовнішності цілком реально перебороти завдяки добре поставленій психологічній роботі з ним.

Таким чином, особливості розвитку особистості й емоційно-вольової сфери дитини із ДЦП багато в чому залежать не тільки від специфіки захворювання, але в першу чергу від відношення до дитини батьків і близьких. А тому не варто вважати, що причина всіх невдач і складностей виховання - недуга маляти. Повірте, у ваших руках досить можливостей для того, щоб зробити зі свого маляти повноцінну особистість і просто щасливої людини.

Якщо у вашої дитини спостерігаються порушення сну, постарайтеся відкоректувати її режим дня. Необхідно створити для неї спокійну обстановку, відмовитися від надмірно активних, шумних ігор перед сном. У міру можливостей, скоротіть дію зовнішніх подразників на його органи почуттів. Відмовтеся від прослуховування музики, або нехай це будуть м'які ненав'язливі інструментальні композиції. (Пісні з текстами на знайомій дитині мові будуть додатковим навантаженням для сприйняття, а, отже, ще одним подразником, що заважає дитині розслабитися й поринути в сон.) Обмежте перегляд телевізора.

Щоб у дитини сформувалася адекватна оцінка до себе й до світу, батькам і близьким, необхідно відмовитися від зайвої опіки стосовно неї. Від того, як сприймає дитини сім'я - як інваліда, не здатного домогтися в житті успіху, або як людину, нехай у чомусь не схожого на навколишніх, але таку, що займає активну життєву позицію - і буде залежати сила вольових якостей дитини.

Якщо в процесі занять із дитиною ви помітили, що вона стомлена - стала дратівливою, агресивною, або, навпроти, замкнена - не варто намагатися продовжити роботу. Для того, щоб робота з дитиною виявилася плідною, вона сама у першу чергу повинна бути зацікавленою у ній. Краще зробіть перерву, запропонуйте в що-небудь пограти, або ж просто залишіть одного ненадовго. Цілком імовірно, що через якийсь час маля відновить енергію, і ви зможете продовжити заняття з новими силами.

Список використаної літератури:

1. **Власова Т.А.,** Лубовский В.И. Дети с задержкой психического развития (НИИ дефектологии АПН СССР). – М.: Педагогика, 1984.
2. **Власова Т.А.,** Певзнер М.С. О детях с отклонениями в развитии. – М., 1973.
3. **Введение в дефектологию с основами нейро- и патопсихологии:** Сб. // Под ред. В.И. Лубовского. – М.: Просвещение, 1994.
4. **Лебединский В.В.** Нарушения психического развития у детей: Учебное пособие. – М.: МГУ, 1985.
5. **Лубовский В.В.** Психологические проблемы диагностики задержки психического развития детей. – М., 1989.
6. **Семаго Н.Я.,** Семаго М.М. Проблемные дети: Основы диагностической и коррекционной работы психолога. — М., 2001.
7. **Семаго Н.Я.,** Семаго М.М. Руководство по психологической диагностике. Дошкольный и младший школьный возраст. — М., 2000

Профілактика шкільної дезадаптації у дітей старшого дошкільного віку

Корекційно-розвивальна програма

*Кривенко Любов Володимирівна, практичний психолог КДНЗ № 23 м.
Орджонікідзе, переможець обласного конкурсу «Психолог року – 2012»
1 місце.*

Вступ дитини до школи є переломним моментом її життя: формується новий тип соціальних стосунків з іншими людьми, виникають нові форми діяльності.

Позитивний ефект пристосування до школи впливає на досягнення відносної відповідності поведінки вимогам нового середовища. Його забезпечує психологічна готовність до виконання завдань, що стоять перед дитиною. Це соціально-психологічний аспект адаптації, змістом якого є вироблення найадекватніших форм поведінки в умовах мінливого мікросоціального середовища.

До формальних критеріїв адаптації дітей до школи належать **успішність навчання й дисциплінованість**. Однак важливе значення в процесі адаптації має **емоційно-вольова стійкість і здатність до соціальних контактів**

Навчальна діяльність має колективний характер, тому, вступаючи до школи, дитина повинна мати навички кооперативної діяльності та спілкування як з однолітками, так і з дорослими. Невідреаговані емоційні переживання створюють для дитини додаткові труднощі в соціально-психологічній адаптації.

Запропонована програма дає змогу дітям розвинути навички, які сприяють розвитку психологічної готовності до вступу в школу, успішній адаптації в нових соціальних умовах.

Мета програми: запобігання виникнення шкільної дезадаптації у старших дошкільників шляхом:

- а) розвитку соціально-емоційного благополуччя;
- б) розвитку мотиваційної готовності до навчання в школі;
- в) формування довільності поведінки.

Завдання програми:

1. Формування здатності емоційної саморегуляції.
2. Розвиток комунікативних навичок та соціальної адаптації дошкільників.
3. Розвиток гнучкості поведінки, здатності адекватного реагування на різні життєві ситуації і розвиток уміння свідомо підкоряти свої дії певним правилам та нормам поведінки.
4. Формування соціальної позиції школяра та позитивної установки на школу.

5. Подолання відчуття тривожності та страху у дітей старшого дошкільного віку під час формування соціальної позиції школяра.

Принципи програми:

- 1) *Ціннісно-орієнтувальний принцип.* Емоція виступає як цінність особистості, яка визначає благополуччя дитини і його психологічне здоров'я.
- 2) *Принцип активності та свободи самовизначення дитини.* Постанова дитини в позицію самоконтролю і саморегуляції.
- 3) *Принцип симпатії та участі.* Дитина повинна відчувати себе в повній безпеці. Дорослий надає підтримку сам і організує її з боку однолітків у доброзичливих та позитивних умовах.
- 4) *Критерії добору до корекційно-розвивальної групи:* здійснюється за результатами психодіагностичного обстеження (тематичне малювання «Дорога до дитячого садку»; Р.Темпл, В.Амен «Вибери обличчя»). В заняттях беруть участь всі діти.
- 5) *Структура корекційно-розвивальної програми:* програма складається з 3 блоків:
  - I - ознайомлювальний (3 заняття)
  - II - реконструктивно-формульальний (9 занять)
  - III - закріплювальний (3 заняття)
- 6) *Організація занять.* Загальна кількість занять - 15.

Структура занять:

Початковий етап (*процедура привітання, новини*).

I. Основний етап (*розвивальні ігри, вправи на досягнення мети кожного заняття: тематичне малювання*).

II. Завершальний етап (*фізкультхвилинки, комунікативні ігри; процедура прощання*) відбувається за добровільної участі дітей; без оцінювання відповідей; створення ситуації успіху кожної дитини.

7) *Контроль ефективності корекційно-розвивальної програми* (по закінченню).

Алгоритм заняття

1. Ритуал вітання.
2. Новини (обговорення попереднього заняття).
3. Основна частина: розвиваючі ігри, вправи на досягнення мети і завдань кожного заняття; тематичне малювання).
4. Комунікативна або рухлива гра.
5. Ритуал прощання.

I. ОЗНАЙОМЛЮВАЛЬНИЙ БЛОК (3 заняття)

Мета: Знайомство у системі «дорослий - дитина», «дитина - дитина», налагодження позитивних контактів корекція емоційного стану, розвиток навичок спільної діяльності, опанування конструктивними формами поведінки; подолання замкнутості та пасивності.

Пропонуємо вашій увазі один з основних компонентів програми. В повному обсязі програма представлена в досвіді роботи автора.

Заняття № 1

Тема: Корекція емоційного стану, подолання замкнутості та пасивності.

Вітання.

Гра «А мене звати...»

Мета: розвивати бажання до знайомства з іншими дітьми, вчити ввічливо звертатися одне до одного, розвивати відчуття єдності, причетності до групи.

Хід. Кожна дитина, стоячи у колі, звертається (по черзі) до свого сусіда праворуч, передає йому квітку абу м'яч, називає своє ім'я і за бажанням трохи розповідає про себе.

Вправа - гра «Чарівні окуляри». Психолог показує коробку дітям і повідомляє: «Тут у мене лежать «чарівні окуляри». Той, хто їх одягне, буде бачити в інших людях лише гарне,

навіть ті гарні риси, які людина приховує. Ось я зараз їх приміряю. Які ж ви всі гарні, веселі та розумні!» Потім педагог підходить по черзі до кожної дитини і каже про неї щось гарне (добре малює, танцює, співає, розумна, весела та ін.)

Потім запропонувати дітям «приміряти чарівні окуляри», щоб кожен роздивився свого сусіда. *«Можливо, вони допоможуть помітити в товаришеві те, чого ви не бачили раніше».* Діти по черзі приміряють «чарівні окуляри» і називають ті чи інші гарні риси своїх однолітків.

Хоровод «Ти і я, я і ти».

Гра-релаксація «Квіткова галявина». Дітям пропонується уявити собі квіткову галявину, знайти свою квітку і добре її роздивитись.

Малювання «Моя квітка» (на маленькому аркуші паперу).

Спільна робота «Наша квіткова галявина» (на ватмані разом приклеїти квіти).

Прощання. Усі стають у коло і кладуть руки (по одній) одна на одну всередину кола, коли остання долонька легла зверху, усі хором кажуть: *«До побачення».*

Література

1. **Практикум** по возрастной психологии. / Под ред. Л.А. Головей; Е.Ф.Рыбалко. – М., 1998.
2. **Справочник** по групповой психокоррекции. / Под ред. О.Н. Истратовой, Т.В.Эксакусто. – Ростов-на-Дону: «Феникс», 2006.
3. **Практична** психологія та соціальна робота № 5, 2001р.
4. **Психологічний** супровід школярів. // Психолог. Бібліотека, Київ «Редакції загальнопедагогічних газет», 2005р.
5. **Справочник** дошкольного психолога. - Ростов-на-Дону «Феникс», 2006г.
6. **Журнал** «Палітра педагога» № 2, 2003р.

Система роботи школи з організації набору дітей 6-го року життя до школи

Більговська Катерина Юріївна, практичний психолог середньої загальноосвітньої школи № 46 м. Дніпропетровська, переможець обласного конкурсу «Психолог року – 2012» - 2 місце.

Обов'язковість дошкільної освіти для дітей п'ятирічного віку не означає заміну дошкільної освіти шкільним навчанням. Діти не повинні сісти за парти, як першокласники у школі, навчатися писати, читати тощо. Провідною діяльністю в житті дитини дошкільного віку залишається гра, за допомогою якої необхідно формувати у дітей передумови навчальної діяльності (дотримання правил, уміння стримувати власні бажання, якщо вони суперечать правилам гри, навчання поводитися в колективі тощо).

Роботу з дітьми, які не відвідують дошкільні навчальні заклади, а залучені до інших форм дошкільної освіти, необхідно організовувати з урахуванням розвитку дітей і забезпеченням індивідуального підходу до виховання й навчання. При визначенні змісту освітньої роботи за основу беруться програмові вимоги для певної вікової групи чи вікового етапу. Враховуючи короткотривалість перебування дітей, доцільно поєднувати програмовий зміст для цієї і попередніх вікових груп, вибираючи з нього ключові завдання, теми, опанування яких сприятиме успішному подальшому шкільному навчання. Під час занять (групових, підгрупових, індивідуальних) треба уникати дублювання шкільних уроків за формами проведення, змістом завдань, методами і прийомами навчання, способами організації дітей, не підпорядковувати їх тільки логіці майбутніх навчальних шкільних дисциплін.

В своїй роботі з дітьми дошкільного віку ми брали до уваги наказ Міністерства освіти і науки від 18.08.2010 р. № 1/9-570 «Про організацію роботи з дітьми дошкільного віку у 2010/2011 навчальному році»

На сьогоднішній день в своїй практиці шкільного психолога навчального закладу СШ № 46, була виявлена необхідність створення банку методик та тестів та складанні діагностичної програми, яка дає змогу ефективно отримувати вичерпну інформацію про кожний структурний компонент шкільної готовності дитини до шкільного навчання.

При організації такої роботи були поставлені такі задачі:

1. Виявлення строків початку та тривалість діагностики готовності
2. Підбір ефективних та достатньо достовірних методик діагностики
3. Проведення об'єктивного та адекватного психологічного висновку за результатами діагностики
4. Підбір програми корекційно - розвивальної роботи для дітей, які мають низькі та середні показники психологічної готовності
5. Організація консультативної та корекційно - розвивальної роботи з родиною. До функцій практичного психолога входять: організаційно-методична робота з педагогічним колективом, проведення індивідуальної та групової діагностики, формування та корекція психологічної готовності дитини до навчання в школі.

Дана діагностична програма направлена для вивчення готовності дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання. Проведення такого щорічного обстеження дозволяє психологічній службі проаналізувати результати освітньо - виховної роботи в дошкільних закладах та допомагає визначити наступність в роботі школи та дошкільних закладів мікрорайону.

Мета програми:

1. забезпечення комплексного підходу при визначення готовності дитини до шкільного навчання
2. забезпечення якості психолого-педагогічного обстеження дітей старшого дошкільного віку
3. захист прав та інтересів дитини при визначення ступня інтенсивності подальшої освіти в початковій ланці освіти
4. забезпечити наступність в роботі шкільного психолога з психологами дошкільних закладів району.

Задачі обстеження:

- Визначити рівень розвитку основних компонентів шкільної готовності дитини
- Скласти прогноз його подальшої оптимальної освіти

Ми виділяємо наступну структуру компонентів готовності дитини до навчання в школі:

- Морфологічна зрілість
- Інтелектуальна зрілість
- Емоційно-вольова зрілість
- Соціальна зрілість

Діагностичне обстеження проводиться протягом навчального року, за рік до школи, під час прийому дітей, що дозволяє вчасно проінформувати батьків про ступінь готовності дитини до навчання.

Виходячи з результатів проведеного психологічного обстеження дітей 6-го року життя була складена програма короткотривалого курсу розвитку психологічної готовності дітей до школи.

Робота починається зі співбесіди психолога та батьків майбутніх першокласників за рік до вступу в школу. Діти шостого року життя проходять психолого-педагогічну діагностику рівня розвитку психічних процесів, в присутності батьків. Результати такої роботи дають можливість спланувати подальшу індивідуальну психологічну підтримку дитини.

Тестування проходить в спеціально організованому приміщенні за такими методиками:

Діагностика рівня розвитку сприймання

1. Тест «Знайди квадрат» (Зорове диференційоване сприймання)
2. Тест «Пиши кружечками» (Слухове сприймання)

Діагностика рівня розвитку мислення

1. Тест «Обведи контур» (Наочно - дійове мислення)
2. Тест «Зайвий предмет» (Образно-логічне мислення)
3. Тест для оцінювання мовно-логічного мислення

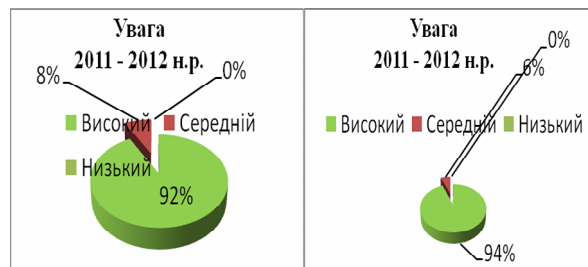
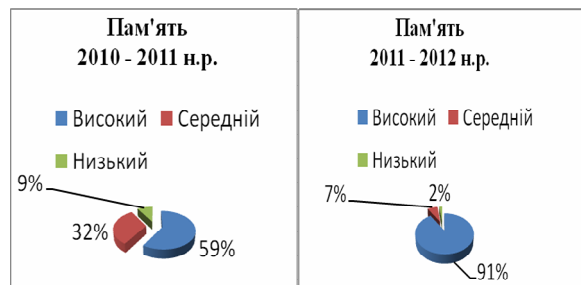

Діагностика рівня розвитку пам'яті

1. Тест «Запам'ятовування слів» (Короткочасна слухова пам'ять)
2. Тест «Пізнай фігуру» (Зорова пам'ять)

Діагностика рівня розвитку уваги

1. Тест «Коректурна проба»

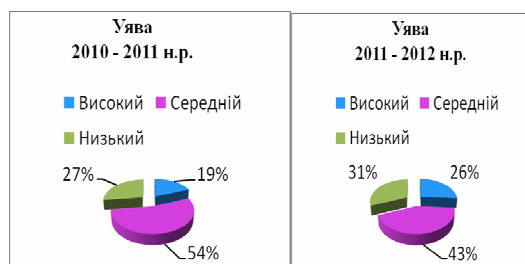
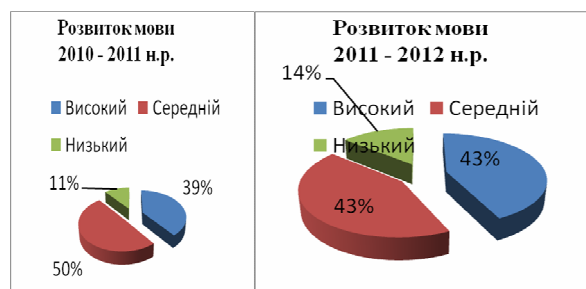

Діагностика рівня розвитку мови

1. Тест «Звуковий аналіз слів»
2. Тест «Словарний запас»
3. Тест «Зв'язне мовлення»

Діагностика рівня розвитку уваги

1. Тест «Склади казку»

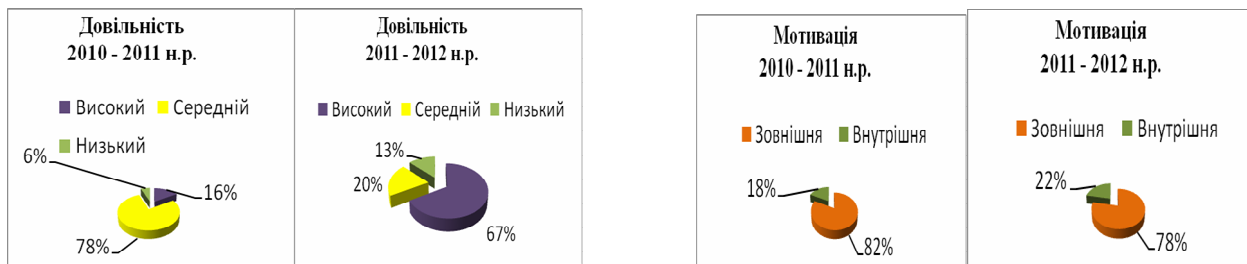

Діагностика рівня розвитку довільності

1. Тест «Графічний диктант»
2. Тест «Лабіринт»
3. Тест «Будинок»

Діагностика навчальної мотивації

1. Тест «Навчальна мотивація»

Після проведення діагностичного блоку формуються корекційні групи з розвитку психічних процесів, які працюють на базі школи та проводяться два рази на тиждень по дві години, включаючи вивчення англійської мови.

Проведення комплексного супроводу дітей старшого дошкільного віку дає змогу завчасно підготувати педагогів до нового набору, познайомити їх з особливостями розвитку кожної дитини., адаптувати дітей до шкільної атмосфери, налагодити перший контакт з батьками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. **Анастасі А.** Психологічне тестування. У 2-х кн.. Пер.з англ. – М.: Педагогіка, 1982. – 426 с.
2. **Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М.** Словник-довідник з психологічної діагностики. – К.: Либідь, 1989. – С. 83-127.
3. **Кондратенко Л.О., Богуславська Л.О.** Я хочу, можу, буду добре вчитися // Практична психологія та соціальна робота. – 1998. - №3. - С.14-22.
4. **Крогиус Н.В.** Возрастные различия интеллектуальных способностей. – М., 1997.
5. **Лебедев О.Е.** Компетентностный подход в образовании// Школьные технологии. – 2004. - №5. – С.3-13.
6. **Матюшкин А.М.** Психологическая структура, динамика и развитие познавательной активности // Вопросы психологии. – 1982. - №4.
7. **Общая психодиагностика /** Под ред. А.А. Бодалева, В.В. Столина. М.: МГУ, 1987. – 342с.

ІГРИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ В ШКОЛІ

Ахіджанова Марина Рафіківна, практичний психолог Криворізького науково-технічного металургійного ліцею №81, переможець обласного конкурсу «Психолог року – 2012» - 3 місце.

Гра для дітей дає змогу здійснювати моніторинг розвитку сфер пізнання, почуттів та емоцій дітей. Однією із форм психологічного супроводу в шкільній ситуації розвитку дитини є дидактичні ігри. Створення програми викликано необхідністю посилення уваги до проблем особистості, тим більше особистості обдарованої і талановитої.

Програма «Ігри як засіб розвитку обдарованих дітей в школі».

Мета: розвиток пізнавальних процесів розумової діяльності дітей: уваги, пам'яті, уяви, мислення та збереження психічного та психофізичного здоров'я.

Завдання:

- 1) створення максимально комфортних умов навчання;
- 2) розробка моделі навчального середовища (зміна стандартних методів, завдань) для сприяння гармонійному розвитку особистості, її самореалізації;
- 3) створення дієвої системи пошуку обдарованих дітей серед молодших школярів;
- 4) розвиток пізнавальних здібностей і творчого потенціалу кожної дитини, створення умов для гармонійного розвитку особистості;
- 5) відпрацювання, розробка, налагодження, упровадження ефективних методик та технологій пошуку, навчання, виховання й самовдосконалення дітей.

Основні принципи програми:

- врахування індивідуально-психологічних особливостей дитини;
- створення умов формування високого рівня креативності, пізнавальної активності у процесі навчання.

Враховуючи розмаїття й індивідуальну своєрідність феномена обдарованості, ми виділили основні підходи навчання і розвитку обдарованих дітей в рамках даної програми:

а) дидактичний, коли творче навчання будується в напрямі розширення й поглиблення даного матеріалу у згоді з логікою учбових предметів, відповідних даному типу обдарованості;

б) дидактико-психологічний, такий, що поєднує високий рівень наочного навчання із психологічними уроками розвитку здібностей в особи, що навчається;

в) метод розвиваючого навчання як основа побудови навчальної діяльності, коли використовуються закономірності психологічного розвитку тих або інших здібностей.

При організації роботи з обдарованими дітьми в умовах масової загальноосвітньої школи також повинне бути створене таке середовище, яке забезпечувало б можливість розвитку і прояву творчої й інтелектуальної активності як в обдарованих дітей і дітей з підвищеною готовністю до навчання, так і в дітей з прихованими формами обдарованості.

Завдання з розвитку пізнавальних процесів об'єднані певною послідовністю:

- перші вправи спрямовані в основному на розвиток концентрації та обсягу уваги із супутнім удосконалюванням здатності до переключення та розподілу уваги як передумов для розвитку гнучкості розумових процесів;
- за ними - вправи, що сприяють розвитку оперативної пам'яті;
- наступний етап є єдиним етапом для переходу до розвитку процесів, спрямованих на активізацію розумових операцій. Вони розвивають уявлення і творчу уяву, що дає змогу вдосконалювати спрямованість довільної й мимовільної уваги.

Комплекс програми розрахований на проведення ігор під час розвивальних занять I-го та II-го семестру. Для занять бажано вибирати вихідний день тижня (субота) і час із 9-тої години ранку.

Пропонуємо вашій увазі один з основних компонентів програми. В повному обсязі програма представлена в досвіді роботи автора в ДОНМЦ практичної психології і соціальної роботи.

Вправа «Все бачу» (для вчителя).

Мета: вчитися з'ясувати, які недоліки сприйняття не допомагають дитині займатися ефективно.

Хід вправи: кожен урок спостерігайте за одним-двома учнями, як вони слухають, як записують.

Вчитель аналізуватиме ці спостереження для виявлення більш сприятливих для сприймання дитини методів роботи.

Дидактичні ігри на концентрацію уваги, розвиток пам'яті та уяви.

Перші 9 завдань («Увага на уроці», «Зірки оченята», «Ланцюжок», «Шерлок Холмс», «Цікаві кольори», «Моя кімната», «Вигадай вправу», «Розрізані смужки», «Попелюшка на

уроці») спрямовані, в основному, на розвиток концентрації та обсягу уваги із супутнім удосконалюванням здатності до переключення та розподілу уваги як передумов для розвитку гнучкості розумових процесів.

За ним йде блок завдань («Навпаки», «Запам'ятай і замалюй», «Кодування», «Зачаровані предмети», «Дружні числа», «Відчуття» та інші), що сприяють розвитку оперативної пам'яті й поліпшенню якості відтворення об'єктів запам'ятовування.

Наступні 6 занять є єдиним етапом для переходу до розвитку процесів, спрямованих на активізацію розумових операцій. Вони розвивають уявлення і творчу уяву, що дає змогу вдосконалювати спрямованість довільної й мимовільної уваги на відтворення стандартних і не використовуваних поки що на практиці властивостей предметів і явищ.

Крім основної мети – розвитку й активізації розумових процесів, заняття спрямовані на: розвиток кистьової моторики, що стимулює діяльність центрів кори головного мозку, особливо дрібної моторики руки, що сприяє розвитку функції правої півкулі; формування навичок планування різних видів діяльності; стимулювання спрямованості на поповнення обсягу знань і прийомів їхньої обробки.

Комплекс розрахований на проведення одного заняття на тиждень під час II півріччя навчального року.

Увага: форма психічної діяльності, що виявляється у її спрямованості й зосередженості на певних об'єктах, на думку А.Лурії, увага – це здійснення відбору необхідної інформації, збереження контролю за протіканням занять.

Вправи на розвиток уваги на уроці.

«Увага на уроці – успішне навчання»

Мета: розвинути в дітей уміння концентрувати увагу.

Хід вправи: наприкінці уроку роздавати дітям картки з термінами, поняттями, які використовували на уроці, заховавши їх у довільному наборі літер.

Завдання: за 30 секунд знайти терміни, з якими познайомилися сьогодні (ропаєвнистантопгпереписьторінтеграл).

«Гамір»

Мета: розвиток концентрації уваги.

Один з учасників (за бажанням) стає тим, що водить і виходить за двері. Група вибирає учасників гри починають голосно повторювати кожний своє слово. Той, що водить повинен здогадатися яку-небудь фразу чи рядок з відомої усім пісні, що розподіляють так: кожному учаснику по одному слову. Потім входить той, що водить, і гравці всі одночасно, хором, що це за пісня, зібравши її по слівцю.

Бажано, щоб до того, як увійде той, що водить, кожна дитина повторила вголос слово, яке їй дісталось.

«Король сказав...»

Мета: переключення уваги з одного виду діяльності на інший, подолання рухових автоматизмів.

Всі учасники гри разом з ведучим стають у коло. Ведучий говорить, що він буде показувати різні рухи (фізкультурні, танцювальні, жартівливі), а граючі повинні їх повторювати тільки в тому випадку, якщо він додасть слова «Король сказав».

Хто помилиться, виходить на середину кола і виконує яке-небудь завдання учасників гри, наприклад, посміхнутися, пострибати на одній нозі тощо.

Замість слів «Король сказав» можна додавати й інші, наприклад, «Будь ласка» чи «Командир наказав».

«Заборонений рух».

Мета: гра з чіткими правилами організує, дисциплінує дітей, згуртовує граючих, розвиває швидкість реакції і викликає здоровий емоційний підйом.

Діти стоять обличчям до ведучого. Під музику з початком кожного такту вони повторюють рухи, що показує ведучий. Потім вибирається один рух, який не можна буде

виконувати. Той, хто повторить заборонений рух, виходить із гри. Замість показу руху можна називати вголос цифри. Учасники гри повторюють хором усі цифри, крім однієї, забороненої, наприклад, цифри «п'ять». Коли діти її почують, вони повинні будуть плескати в долоні (чи покружляти на місці).

«Давайте привітаємося»

Мета: зняття м'язової напруги, переключення уваги.

Діти за сигналом ведучого починають хаотично рухатися по кімнаті вітаються з усіма, хто зустрічається на їхньому шляху (а можливо, що хто-небудь з дітей буде спеціально прагнути привітатися саме з тим, хто звичайно не звертає на нього уваги).

Вітатися треба певним чином:

1) один раз плеснули в долоні — здороваємося за руку;

2) двічі плеснули в долоні — здороваємося плечиками;

3) тричі плеснули в долоні — здороваємося спинками. Розмаїтість тактильних відчуттів, що супроводжують проведення цієї гри, дасть гіперактивній дитині можливість відчувати своє тіло, зняти м'язову напругу. Зміна партнерів по грі допоможе позбутися від відчуття відчуженості. Для повноти тактильних відчуттів бажано ввести заборону на розмови під час цієї гри.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. **Гільбух Ю.З.** Розумово обдарована дитина: Психологія, діагностика, педагогіка. – К.: Контекст, 1993. – 75 с.
2. **Матюшкин А.М.** Психологическая структура, динамика и развитие познавательной активности // Вопросы психологии. – 1982. - №4.
3. **Родигіна І.П.** Формування основних груп компетентностей учнів: продуктивне навчання//Директор школи, ліцею, гімназії. – 2006. - №1. – С.27-31.
4. **Рубинштейн С.Л.** Проблема обучения и умственного развития в школьном возрасте // Вопросы психологии. – 1991. - №5.
5. **Фурман А.,** Гура Г. Психодіагностика розумових здібностей школярів // Рідна школа, – 1996. - №8. - С.19.
6. **Хуторской А.В.** Практикум по дидактике и современным методикам обучения. – М., СПб и др. Питер, 2004. – 544 с.

Адаптаційний період в навчальному закладі

Дзюбан Катерина Вікторівна, практичний психолог Павлоградського районного дитячого будинку для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки «Моя родина», лауреат обласного конкурсу «Психолог року – 2012» у номінації «Професійна компетентність».

Уявіть собі, що Ви живете в невеликому затишному містечку, де всі один одного знають, всі пов'язані давніми тісними стосунками... І ось вас перевозять у велике місто, у нову багато поверхову будівлю, вручають ключі від квартири і говорять: «Ось Ваше нове місце проживання.» Вам самотньо, сусідів Ви не знає, де найближчий магазин також, словом, Ви дезорієнтовані.

В подібну ситуацію потрапляють новоприбулі діти, які вперше переступили поріг Дитячого будинку. Ситуація новизни є для людини в значній мірі тривожною. Цей стан можна назвати станом внутрішньої напруги. Така психологічна напруга, залишаючись довготривалою, може призвести до дезадаптації, коли дитина стає недисциплінованою, неуважною, безвідповідальною, відстає у навчанні, відмовляється від будь-яких прохань, швидко втомлюється і просто відмовляється ходити до школи.

Не менш важливим процес адаптації є і для вихователя, який не знаючи своїх нових вихованців, не може успішно організувати їх самообслуговування, індивідуалізувати і

диференціювати виховання і навчання.

Поняття «адаптація» - одне з ключових у дослідженні живого організму, оскільки саме механізм адаптації, вироблені в результаті тривалої еволюції, забезпечують можливість існування організму в мінливих умовах середовища.

Процес адаптації відбувається тоді, коли в системі організм □ середовище виникають значні зміни, що забезпечують формування нового гомеостатичного стану, який дає змогу досягти максимальної ефективності фізіологічних функцій і поведінкових реакцій.

Адаптація висуває високі вимоги до власних сил дитини.

Тому *основною метою* адаптаційного періоду в дитячому закладі є:

1. Створення доброзичливої атмосфери, взаємодії для всіх учасників навчально-виховного процесу.
2. Вироблення погоджених дій дорослих вихователів, педагогів школи та адміністрації.
3. Ознайомлення дітей з новою навчально - виховною ситуацією, новими вимогами і правилами поведінки.
4. Допомога дитині в опануванні нової соціальної ролі.
5. Налагодження адекватних міжособистісних відносин в системі: «дитина-вихователь», «дитина-дитина».

Для того, щоб адаптаційний період був ефективний і інтенсивний в практику роботи Дитячого будинку впроваджені наступні етапи його організації:

1. Розробка занять з адаптації для кожної вікової групи дітей. Для успішної адаптації **дошкільників і молодших школярів** необхідно, перш за все сформувані у них позитивну установку, позитивне враження про заклад, позитивне враження про «нову тьотю» - вихователя. Створення атмосфери тепла і затишку. Для успішної адаптації **середньої і старшої ланки** дітей необхідно, перш за все сформувані пристосування до внутрішнього світу особистого «Я», взаємо адаптація між; новим колективом і окремими його представниками, взаємопроникнення між: вихователем і вихованцем у внутрішній світ один одного.
2. Розробка вихователями своїх програм адаптаційного періоду з урахуванням особистих можливостей дитини.
3. Створення адміністрацією дитячого будинку необхідних умов для проведення адаптаційного періоду (накази, гнучкість в режимі дня, індивідуальний підхід).
4. Залучення інших спеціалістів (гуртки, факультативи, спортивні секції).
5. Підтримання тісного зв'язку з класним керівником і школою.
6. Проведення заключних психолого-педагогічних нарад по кожній віковій групі для обміну інформації між: психологом, вихователями, адміністрацією з метою осмислення результатів адаптаційного періоду, опрацювання подальших дій.

Сучасна практика має доволі розвинений інструментарій вивчення рівня та особливостей психічного розвитку дитини. Зусиллями фахівців банк діагностичних методик інтенсивно поповнюється, й відповідно розширює можливості для більш глибокої та багатогранної психодіагностики.

У психодіагностиці використовуються здебільшого такі методи, як спостереження за діяльністю та поведінкою дитини, бесіди і завдання, тести, проєктивні методики. Кожен із методів відповідно до притаманної йому специфіки допомагає отримати інформацію, потрібну для цілісної характеристики психічного розвитку дитини. При цьому результати отримані за допомогою різних методів, дають можливість перевірити і уточнити проміжні висновки. Це істотно підвищує достовірність психологічного висновку.

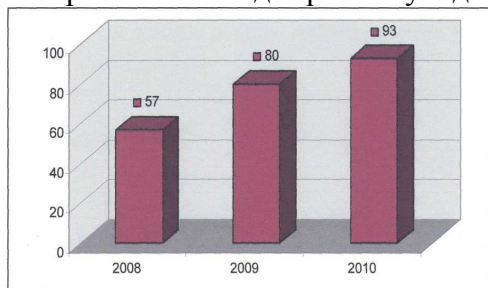
Щоб правильно спланувати корекційну роботу, потрібно виявити причини труднощів. Це поглиблене індивідуальне дослідження розвитку пізнавальних процесів, особливості дитини, її міжособистісні стосунки з вихователем і в групі дітей. В цій роботі потрібно використовувати такі *методи*:

1. Спостереження.
2. Індивідуальні бесіди з дітьми і вихователями.

3. Анкетування вихователів, адміністрації.

4. Індивідуальну діагностику.

Психодіагностичні дослідження по адаптації новоприбулих дітей за 3 роки ми можемо простежити за діаграмою у відсотках:

Завершення періоду адаптації дітей Дитячого будинку можна вважати успішним.

Більш детально заняття по адаптації для різних вікових категорій дітей представлені в досвіді роботи Дзюбан К.В. в ДОНМЦ практичної психології та соціальної роботи.

Заняття для дошкільників і молодших школярів.

Мета: створення умов для ближнього знайомства дітей у мікро групі, розвиток спостережливості, уваги пам'яті, уяви.

Інструментарій: м'яч, музичний супровід. Хід роботи:

I. *Вступне слово психолога.* Учня пояснюють мету заняття, розповідають, як ці заняття будуть проходити, які елементарні правила поведінки у групі.

II. *Розминка.*

III. *Зміст заняття.*

1. Гра «М'яч». Увага! У цій грі за допомогою м'яча ми спробуємо познайомитися. Станьте у коло, обличчям одне до одного. Будь ласка, хто-небудь візьміть у руки м'яч, киньте його, називаючи чітко й гучно своє ім'я. Передаючи м'яч, дивіться в очі сусідові. Почали!

А тепер, граючи у м'яч, будемо знайомитися. Той, у кого м'яч, буде кидати його будь-кому з тих, хто стоїть у колі, й називати при цьому ім'я того, кому адресований. Той, хто переплутав ім'я адресата, називає всі імена учасників гри по колу, починаючи із себе й далі, за годинниковою стрілкою. Отже, кидайте м'яч один одному, називаючи при цьому ім'я того, кому ви його адресуєте.

Рекомендації: Слід звернути увагу дітей на те, що треба намагатися кинути м'яч якнайточніше, щоб його можна було легко спіймати. На першому занятті треба постаратися, щоб усі діти побували в ролі ведучого. На наступних заняттях продовжуйте грати у цю гру.

2. Гра «Стежинка». Психолог пропонує стати в колону за ведучим (ця дитина має бути кмітливою та жвавою). Учасники гри рухаються «змією» по уявній стежці один за одним при цьому ведучий долає уявні перешкоди, які називає у ході гри психолог (наприклад, перестрибує уявні рови), а інші діти повторюють його рухи. За сигналом психолога ведучий стає «хвіст змійки», а на його місці опиняється дитина, яка була другою.

Рекомендації: Гру можна проводити з музичним супроводом, при цьому музика може бути підібрана відповідно до перешкод, що долаються.

3. Гра «Штірліц». Увага! Нехай один із вас буде ведучим. Будь ласка, хто бажає бути ведучим, не соромтеся, виходьте уперед. Сміливіше, сміливіше! Так, добре! Інші гравці, замріть у різних позах. Ведучий запам'ятовує пози гравців, їхній одяг. Запам'ятав? А тепер ведучий виходить із кімнати. Гравці зробить п'ять змін в своєму одязі і позах. Не кожний п'ять, а п'ять на всіх. Готово? Так. Запрошуємо ведучого увійти. Ведучий, ти маєш повернути всіх у вихідне положення. Подивись уважно і знайди п'ять змін у позах та одязі гравців. Не у кожного гравця, а всього п'ять. Так, добре. Ще трохи залишилося. Якщо ти зумів знайти правильно п'ять змін, то ти дуже спостережливий.

Рекомендації: на першому занятті достатньо, щоб ведучим побувало хоча б троє дітей. Якщо дітям було важко побачити п'ять змін, то можна скоротити їх до трьох.

IV. Рефлексія заняття.

Список використаної літератури:

1. **Розвивальні** та корекційні заняття. // Бібліотека «Шкільного світу». – Київ, 2005 р.
2. **Гра** - справа серйозна. // Бібліотека «Шкільного світу». – Київ, 2003р.
3. **Розвиток** пізнавальних процесів дитини / Упоряд. С. Максименко, В. Масенко, О. Главник - К.: Мікрос-СВС, 2003.
4. **Дидактичні** та сюжетно-рольові ігри. / Упоряд.:Т. Г.Тристапшон. - Х. Вид. група «Основа», 2007.
5. **Розвиваємо** пам'ять. Вправи, вірші, скоромовки для малюків 4-6 років / Упоряд.: Н. В. Чуб - Х.: Вид група «Основа», 2007.
6. **Тасмниці** адаптації. / О. С. Нуреева, З. І. Шейнфельд. - Х.: Вид. група «Основа», 2007.
7. **Рогов Е. И.** Настільна книга практичного психолога. Учб. посібник. В 2. 3-тє вид. - М.:ВЛДДОС, 2000. Кн..1 Система роботи психолога з дітьми різного віку.

Психолого-педагогічний супровід в роботі з обдарованими дітьми

Жарикова Вікторія Юрійвна, практичний психолог КЗ «Нікопольська спеціалізована школа I-III ступенів №5», лауреат обласного конкурсу «Психолог року – 2012» у номінації «Кращий досвід роботи».

Обдарованість багатогранна, вона може бути встановлена у відповідності з такими параметрами: видатні здібності, потенційні можливості в досягненні високих результатів і вже продемонстровані результати в одній чи більше галузях (інтелектуальні здібності, специфічні здібності до навчання, творчості, образотворчого чи виконавського мистецтва, психомоторні здібності).

Для виявлення обдарованих дітей найбільш широко застосовуються стандартизовані методи виміру інтелекту, серед яких перевага віддається тим, що дозволяють визначити рівень когнітивного й мовного розвитку дитини (Векслерівська шкала інтелекту для дошкільників і молодших школярів; тест визначення рівня інтелектуального розвитку Дж.Равена; малюнковий текст на інтелект й ін.).

Розроблені також стандартизовані тести досягнень для школярів, призначені для виявлення дітей, які мають виняткові здібності в основних навчальних дисциплінах (методики на виявлення інтересів, схильностей та здібностей особистості).

Оцінка творчих здібностей дітей проводиться на основі методик Торренса. Причому в якості однієї з провідних характеристик творчості розглядається швидкість (легкість), гнучкість, оригінальність і точність мислення, а також уява.

Деякі психологічні особливості обдарованих дітей:

1. домінуюча роль пізнавальної мотивації;
2. дослідницька, творча активність;
3. можливості прогнозування і передбачення;
4. можливість досягнення оригінальних рішень;

Що стосується психосоціального розвитку, то обдарованим дітям, як правило, властиві такі риси:

1. сильно розвинене почуття справедливості;
2. дуже яскрава уява, в якій вимисел і реальність зливаються воедино;
3. добре розвинене почуття гумору;
4. спроби вирішувати проблеми, що є не під силу;
5. підвищена вразливість і ранимість;

6. всепоглинаюча цікавість і розмаїтість інтересів;

7. потреба самотійно «докопуватись» до суті.

Першовідкривачами обдарованості дітей є батьки. Вони виконують найголовнішу роль у становленні й розвитку не тільки обдарованості дитини, а і її особистості. Іноді батьки не зауважують обдарованості своїх дітей, або опираються прирахуванню своїх дітей до обдарованих, починають надмірно «експлуатувати» здатності дитини, стають надмірно вимогливими. Усе це лягає додатковим вантажем на плечі дитини, адже в якийсь момент вона сама відкриває свою обдарованість і розуміє, що чимось відрізняється від інших. Дуже важливо в цей момент підтримати дитину, показати, що її особливість - це нормально, що вона має на це право і, звичайно, що поза залежністю від того, чи буде вона виявляти свої таланти надалі чи ні, усе одно її люблять. Обдаровані діти більш чутливі й уразливі в соціальному плані, тому важливо, щоб насамперед батьки формували в них адекватне ставлення до себе.

Наступним найбільш відповідальним моментом у житті обдарованої дитини є її вступ до школи.

Основні проблеми обдарованих дітей (за Л. Холлінгуорт). В обдарованих дітей протягом їхнього життя виникає досить багато різноманітних проблем, серед яких можна виділити:

1. Ворожість до школи. Навчальна програма для них нудна й нецікава, тому що не відповідає їх здібностям. Отже, можливі порушення в поведінці, за які до дітей застосовуються «каральні» заходи.

2. Ігрові інтереси. Обдаровані діти люблять складні ігри й байдужі до простих, котрими захоплюються їхні однолітки. Як наслідок, діти залишаються в ізоляції.

3. Конформність. Вона виявляється у відкиданні стандартних вимог, особливо якщо вони йдуть у розріз з інтересами обдарованої дитини.

4. Занурення у філософські проблеми. Замислюються над питаннями життя і смерті, релігійних вірувань і т. п.

5. Невідповідність між фізичним, інтелектуальним і соціальним розвитком. Часто обдаровані діти віддають перевагу спілкуванню зі старшими, і їм досить важко стати лідерами.

Обдаровані діти досить уразливі. Уітмор виділяє такі причини уразливості:

- прагнення до досконалості (перфекціонізм) - не заспокоюються, не досягаючи вищого рівня;

- відчуття незадоволеності - дуже критичні до себе та своїх досягнень, низька самооцінка;

- нереалістичні цілі - часто ставлять завищені цілі, а не досягаючи їх, засмучуються та переживають;

- надчутливість - дуже сприйнятливі до сенсорних стимулів: слова й невербальні сигнали сприймають як неприйняття себе оточуючими. Часто таких дітей вважають гіперактивними, тому що вони постійно реагують на подразники та стимули різного роду;

- потреба в увазі дорослих - оскільки діти цікаві, вони часто монополізують увагу дорослих, через що можуть виникати тертя у стосунках з іншими дітьми;

- нетерпимість - більш обдаровані діти часто виявляють нетерпимість стосовно інших дітей, які стоять нижче за них за інтелектуальним розвитком.

Список використаної літератури:

1. Антошак О., Ганжала І., Ніколаєнко Н. Розум – Розуміння – творчість. // Бібліотека «Шкільний світ» - Київ, 2006р.
2. Атемасова О.А. Проблеми розвитку та корекція емоційної сфери молодших школярів. – «Ранок», Харків, 2010р.
3. Газета «Психолог» - «Шкільний світ», Київ: 2006 - № 11, № 25-28; 2007- № 7, № 18-19; 2008 - № 2, № 30-32; № 44; 2011 - № 22-23

4. **Мартиненко О.А.** Як навчити вашу дитину володіти емоціями. - «Ранок», Харків, 2009р.
5. **Турищева Л.В.** Особливості роботи з обдарованим дітьми. – Харків: «Основа», 2008р.
6. **Турищева Л.В.** Увага! Особливі діти. – Харків, «Основа», 2010р

Работа психолога с детьми «группы риска»

*Люлевич Оксана Андріївна, практичний психолог СЗШ № 11 м. Павлограда,
лауреат обласного конкурсу «Психолог року - 2012»
у номінації «Креативні здібності».*

Необходимость индивидуального подхода к детям в процессе обучения и воспитания признается всеми, но осуществление его на практике дело непростое. Задачей индивидуального подхода является наиболее полное выявление индивидуальных способов развития, возможностей ребенка, укрепление

Учащиеся «группы риска» - это такая категория детей, которая требует особого внимания со стороны педагогов, воспитателей и других специалистов. К ним относятся дети с нарушениями в аффективной сфере, педагогически запущенные дети, дети с задержкой психического развития, леворукие дети, дети с эмоциональными нарушениями, одаренные дети.

Гиперактивные дети или дети с синдромом дефицита внимания.

Этот синдром наиболее распространен среди младших школьников, причем у мальчиков гиперактивность встречается чаще, чем у девочек. Поступление в школу создает серьезные трудности для детей с недостатками внимания, так как учебная деятельность предъявляет повышенные требования к развитию этой функции. Гиперактивность влияет не только на учебу, но и на взаимоотношения с окружающими. Прежде всего, важное место в преодолении синдрома дефицита внимания принадлежит медикаментозной терапии. Поэтому надо убедиться, что ребенок находится под наблюдением врача. Педагог должен объяснить родителям гиперактивного ребенка, что им необходимо придерживаться определенной тактики воспитательных воздействий. Родители должны помнить, что улучшение состояния ребенка зависит не только от специально назначенного лечения, но и в значительной мере, еще и от доброго, спокойного и последовательного отношения к нему. У ребенка необходимо тренировать навыки управления своим вниманием и поведением. Именно в этом лучше всего может помочь игра!

Леворукий ребенок. Леворукость очень важная индивидуальная особенность ребенка, которую необходимо учитывать в процессе обучения и воспитания. Асимметрия рук, т.е. доминирование правой или левой руки, или предпочтение какой – либо из рук, обусловлена особенностями функциональной асимметрии полушарий головного мозга. У левшей отмечается менее четкая специализация в работе полушарий головного мозга. В последнее время школа отказалась от практики переучивания леворуких детей, и они пишут удобной для них рукой.

Повышенная эмоциональность леворуких является фактором, существенно осложняющим адаптацию к школе. У левшей вхождение в школьную жизнь происходит значительно медленнее и более болезненно. Эти дети нуждаются в специальных занятиях, направленных на развитие:

- зрительно-моторной координации
- точности пространственного восприятия
- зрительной памяти
- наглядно-образного мышления
- способности к целостной переработке информации
- моторики

- фонематического слуха

- речи

Эмоциональные нарушения у детей

Развитие эмоционально-волевой сферы – один из важнейших компонентов готовности к школе. Условно можно выделить три наиболее выраженные группы так называемых трудных детей, имеющих проблемы в эмоциональной сфере.

1. *Агрессивные дети.*

2. *Эмоционально-расторможенные дети.*

3. *Слишком застенчивые, тревожные дети.*

Психологу, работающему с детьми, у которых есть трудности в развитии эмоциональной сферы, на диагностическом этапе необходимо определить особенности семейного воспитания, отношение окружающих к ребенку, уровень его самооценки, психологический климат в классе. На этом этапе используются такие методы как наблюдение, беседа с родителями и учащимися.

К основным факторам, влияющим на эмоциональные нарушения, относятся:

- природные особенности (тип темперамента)
- социальные факторы:
  - тип семейного воспитания
  - отношение учителя
  - отношение окружающих

Таким детям требуется доброжелательное и понимающее общение, игры, рисование, подвижные упражнения, музыка, а самое главное – внимание к ребенку. Родителям таких детей важно соблюдать режим дня.

Организация обучения и воспитания детей «группы риска» должна осуществляться всесторонне, только тогда она будет эффективна. Врач психоневролог, дефектолог, психолог, логопед, социальный педагог. Основными направлениями деятельности психолога является оптимизация общения ребенка со сверстниками и взрослыми, формирования у него уверенности в себе. Психолог должен в своей работе обязательно использовать такие методы работы как: наблюдение, беседа с родителями и учителями, с самим учащимся, проективные методы. Различные диагностические приемы, такие как, портрет моей семьи, несуществующее животное и другие, помогают психологу выявить, прежде всего, возможные причины дезадаптивного поведения ребенка, характер внутренних проблем, особенности защитных механизмов. Практический психолог должен применять в работе с такими детьми различного рода тренинги и аутотренинги.

Деятельность психолога по работе с «детьми группы риска» начинается, с сентября и длится до конца учебного года, когда с учащимися первого класса проводится работа с целью выявления детей «группы риска». Вместе с учителями начальной школы, администрацией школы, логопедом создаются организационные условия для проведения успешной работы с учащимися: игровые комнаты, комнаты отдыха, индивидуальный подход на уроках, психолого-педагогическое сопровождение учащихся.

Работа с первоклассниками начинается со второй недели сентября. Посещение уроков с целью наблюдения за учениками и организацией урока с психологической точки зрения дает возможность сделать анализ учебной деятельности класса и отдельных учеников. На второй неделе проводится диагностика первоклассников по методике Е.П. Ильина «Теппинг – тест», направленная на изучение свойств нервной системы по психомоторным показателям детей. Каждую неделю с детьми «группы риска» проводятся развивающие занятия. Их содержание направлено на создание условий для обеспечения эмоционального комфорта, чувства защищенности, развитие коммуникативных навыков, которые необходимы для формирования межличностных отношений с одноклассниками и учителями, развитие уверенности в себе. С января месяца с детьми «группы риска» проводится работа по авторской программе развития эмоциональной сферы «Дом моей души», цель которой

ознакомление детей с эмоциями, учить понимать собственные чувства и чувства других людей, передавать свое эмоциональное состояние, формирование доверия.

С родителями в начале учебного года проводится диагностика: тест-опросник О. Захарова «Оценивание уровня тревожности и склонности к неврозу», анкета для родителей для выявления детей «группы риска» проводится в январе. Психолог для родителей детей «группы риска» проводит профилактические тренинги «Как вести себя с таким ребенком» «Мой ребенок – тихоня», беседы, разрабатывает рекомендации, как общаться с такими детьми. Проводится опросник для родителей «Анализ семейных отношений» (Эйдимиллер, Юстицкис), тест «Рисунок семьи», методика Рене Жиля.

Проблема детей «группы риска» важна не только для учащихся и их родителей, но и для педагогов. Не зная, хорошо своих учеников они не могут успешно организовать процесс обучения. Поэтому внимание в работе уделяется и учителям: методическая помощь в плане организации урока, консультация, касающаяся помощи учащимся, которые чувствуют трудности.

Подробнее с рекомендациями по работе психолога с детьми «группы риска» можно ознакомиться в опыте работы автора в ДОНМЦ практической психологии и социальной работы.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Рогов Е.И.** Настольная книга практического психолога в образовании: Учебное пособие – М., 1995.
2. **Подмазин С.И.,** Сибиль Е.И. Как помочь подростку с «трудным» характером. – К.: ННЦ Перспектива, 1996
3. **Прихожан А.М.** Тревожность у детей и подростков: психологическая природа и возрастная динамика. - М.: Московский психолого-социальный институт, Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2000
4. **Хухлаева О.В.** Основы психологического консультирования и психологической коррекции. - М. 2001.
5. **Рабочая** книга школьного психолога/ под ред. И.В. Дубровиной. – М.: Просвещение, 1991.

Путешествие в МИР ДЕТСТВА

(гештальт-терапия в работе с детьми)

*Лябік Наталія Володимирівна, практичний психолог ДНЗ № 22
м. Дніпродзержинська, лауреат обласного конкурсу «Психолог року – 2012» у
номінації «Психологічний супровід інклюзивного навчання»*

Работа с детьми отличается от работы со взрослыми в любом направлении психотерапии. Гештальт-терапия не является исключением. В работе гештальт-терапевта с детьми, как и со всеми другими категориями клиентов, основной задачей является осознание и свободное проявление своих желаний и потребностей. С детьми это происходит в процессе совместной творческой деятельности ребенка и психотерапевта, которая способствует выражению себя, своих истинных чувств, а это часто является одной из самых больших нехваток в жизни не только детей, но и взрослых.

Методы, используемые в работе детского гештальт-терапевта, очень разнообразны как по форме работы (групповые и индивидуальные), так и по используемым ресурсам (рисуночные, скульптурные, игровые, методы по развитию сенсорного опыта и т.п.). Однако большинство методик, используемых в работе с детьми, основаны на использовании проекции (рисование, лепка, рассказывание историй, разыгрывание сцен, работа с метафорами и т.п.), которые в символической форме позволяют ребенку выразить свои чувства и завершить незавершенные ситуации.

Психотерапия с детьми отличается от психотерапии взрослых прежде всего тем, что

разговаривать с детьми об их проблемах довольно сложно, не всякий ребенок пойдет на вербальный контакт. Поэтому работа с детьми часто похожа на обычную игру, и занятия творчеством.

Особенности гештальт-терапии с детьми:

П. Ван Дам, один из представителей детской гештальт-терапии, выделяет специфические особенности детской психики, которые необходимо учитывать в процессе терапии.

1. Ребенок подлежит созданию, развитию, прогрессивно утверждаясь как личность, как место интеграции и ассимиляции, через употребление механизма интроекции. Это вынужденный механизм - фаза устной агрессивности, без которой дети патологически подвержены окружению с нарушенной функцией Я и рассеянной границей контакта (по Ф.Перлзу, 1942 г.).

Гештальт помогает:

- ▲ создать гармонию между психическим и физическим развитием;
- ▲ работать над прогрессирующей конституцией индивидуальности и обеспечить переход от состояния неотделённости к разделению Я и не-Я;
- ▲ позволить ребёнку, через чередование циклов контакт-отступление, через игру вознаграждения и фрустрации, отделить себя от других.

2. Гибкость патологической системы. Ребенок в развитии имеет большое преимущество перед взрослым: он носит в себе динамику и гибкость своей патологической системы, что позволяет ему быстрее снять симптомы, передать новую форму через двойное движение: регрессии — взросления. Дети, страдающие психосоматическими расстройствами мобилизуют большую часть времени на сопротивление, которое называют ретрофлексия (удовольствие или агрессивность не могут выйти наружу).

3. Ребёнок – существо, зависящее от семейного и социального окружения. Среда дошкольного учреждения/школы должна быть подготовлена к приему ребенка и сопровождать его. Вот почему гештальт-терапия более чем психоанализ, имеет функцию посредника между ребенком и окружением, чтобы обеспечить циркуляцию изменений и поднять сопротивление среды в улавливании и понимании ребенка.

4. У ребенка экспрессия более действенная, чем выражена в действии. Взаимодействие между терапевтом и ребенком проходит через творческое приспособление двух языков: ребенка и взрослого. Каждый пытается общаться с другим через привилегированные средства: игра, артистическое и графическое творчество, крики, музыка, танец, в зависимости от возраста и патологии ребенка, проходя через общение согласительное, словесное, примитивное, посредничество их символично.

Еще одной особенностью детской психотерапии является ее непродолжительность. Несомненно, некоторые дети нуждаются в длительной терапии, но, по мнению В. Оклендер, со многими проблемами можно справиться за 3-6 месяцев при занятиях раз в неделю.

Говоря о личности психотерапевта, работающего с детьми, следует особо отметить, что он должен быть открыт для восприятия свободного полета детской фантазии и не пытаться втиснуть ее в рамки здравого смысла. То, что для ребенка наполнено смыслом и может помочь его лечению, иногда кажется мелочью, по мнению взрослого человека.

Хотелось бы отметить и такую немаловажную особенность, что терапия с детьми включает и обучающий компонент - многие дети не знают названия чувств, и терапевт объясняет, какие бывают эмоции, зачем они нужны, чем отличаются друг от друга, как они связаны с телом и выражаются с помощью мимики и мышц.

Методы, методики и техники гештальт-терапии в работе с детьми и подростками:

В детской психотерапии выделяются две принципиальные ориентации, которые можно отнести к гештальт-терапии:

- ▲ работа непосредственно с ребенком;
- ▲ работа с его социальным окружением (в первую очередь с семьей и детским коллективом).

Работа с детьми в любой области требует очень тонкого, чуткого и осторожного подхода. В своей жизни ребенок, как правило, испытывает хроническую нехватку в чем-то жизненно необходимом. Когда он не может удовлетворить желание, все его поведение организовано так, чтобы получить то, в чем он нуждается. Однако, способы, которыми он пользуется, неэффективны, устарели или являются неадекватными ситуации. Когда ребенок «психологически здоров», он осуществляет свои желания, обращаясь к своему окружению, через «контакт» с этим окружением (с семьей, детским коллективом и т.д.). Хороший контакт заканчивается удовлетворением желания и возможностью усвоить опыт ситуации. А вот нездоровье рождается из-за хронического прерывания контакта, остановки. В работе с ребенком гештальт-терапевт через игру, рисование и творчество исследует, что мешает ребенку осуществлять его желания, делать что-то важное для себя и заставляет прерывать контакт, другими словами, как он сам себе мешает. Лепить? Рисовать? Сочинять истории? Клеить коллажи? Конструировать? ... - пожалуйста, главное, найти «язык», на котором ребенок захочет разговаривать с психотерапевтом, чтобы выразить то, что его беспокоит.

Совместная творческая деятельность ребенка и психотерапевта способствует выражению себя, своих истинных чувств, а это часто является одной из самых больших нехваток в жизни не только детей, но и взрослых. Терапевт становится со-строителем внутреннего мира ребенка, через их уникальные встречи и накопленный опыт сеансов.

Литература:

1. **Бремс К.** Полное руководство по детской психотерапии. / пер. с англ. - М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2002г.
2. **Ван Дам П.** Вклад гештальта в детскую психотерапию. - электронный ресурс
3. **Гаврилова О.** Вспомнить, что значит быть ребенком // Вестник гештальт-терапии: Сб.ст. вып. №1 / Под ред. И.Погодина – Мн., 2008г.
4. **Кедрова Н.** Перевод с детского или игра в принцессу с проблемами // Гештальт-терапия с детьми, вып.1/ Под ред. Н.Кедровой. – М.: Московский гештальт институт, 2002г.
5. **Миллс Дж., Кроули Р.** Терапевтические метафоры для детей и внутреннего ребенка. / пер. с англ. Т.К.Кругловой. – М.: Независимая фирма «Класс» (Библиотека психологии и психотерапии)
6. **Минина В.В.** Проективный рисунок в гештальте (в метафоре животного) – СПб., «Речь», 2010г.

Психологічний супровід особистісного зростання дитини – сироти.

Сіряк Тетяна Сергіївна, практичний психолог КЗ «Дитячий будинок «Ромашка» Дніпропетровської обласної ради», лауреат обласного конкурсу «Психолог року – 2012» у номінації «Професійна майстерність»

Дитячий будинок “Ромашка” існував як ланка системи інтернатних закладів закритого типу: будинок дитини, дошкільний дитячий будинок, школа-інтернат. При переході дитини з одного закладу до іншого розривалися родинні зв’язки, завдавалася серйозна психологічна травма.

Першим кроком роботи психологічної служби в закладі стали розвиток соціально – емоційної сфери у дітей від 3 до 7 років життя.

Основні завдання в цей період:

- ◎ Адаптація дитини до умов закладу;
- ◎ Розвиток емоційної сфери;
- ◎ Підготовка дитини до шкільного навчання;
- ◎ Психологічна готовність до проживання в різних формах сімейного виховання; (добре , погане минуле, мамо тато давайте познайомимось)

В 2000 році - розпочалося реформування закладу. Було призупинено передачу дітей шкільного віку в інші інтернати заклади. Вихованці дошкільного віку почали відвідувати дитячі дошкільні заклади. Діти, які досягли шкільного віку, навчаються в загальноосвітніх школах міста, з урахуванням їх рівня розвитку та здібностей.

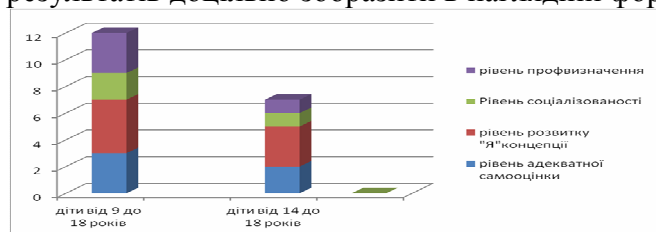
Тому наступні завдання, які постали перед психологічною службою закладу, це:

- ◎ Запровадження програм адаптованих до дитячого будинку «Рівний – рівному» «Культура життєвого самовизначення»
- ◎ Адаптація дітей до умов закладу новоприбулих дітей в віці від 10 років;
- ◎ Розвиток емоційного світу (робота з гнівом невмінням керувати своїми емоціями в середньому шкільному віці).
- ◎ Психологічна готовність до проживання в різних формах сімейного виховання (робота з страхами та тривогами, відношення дітей до передачі їх в сім'ю);
- ◎ Допомога батькам, які виявили бажання відновити свої батьківські права.

На сьогоднішній день комунальний заклад «Дитячий будинок “Ромашка” Дніпропетровської обласної ради» – це малокомплектний заклад з розширеними функціями для дітей віком від 3-х років до повноліття з розширеними функціями, в якому виховується 70 дітей, для них він став справжньою домівкою.

Кожна особистість є творцем власної історії, «головним режисером» тієї величної та унікальної вистави, якою є життя. Людина залежить від власного минулого, що безпосередньо впливає на сьогоднішній день; вона залежить і від ставлення до майбутнього, від сподівань, бажань, мрій, очікувань. Уявлення про минуле, теперішнє і майбутнє переживаються одночасно і визначають поведінку людини всі разом.

Підтвердити цей факт можуть результати, які я отримала за допомогою застосування комплексу діагностичних методик. В експерименті приймали участь діти, які прийшли після 14 років і діти, які впродовж деякого часу отримували психолога – педагогічну допомогу. Отримані результати свідчать, що рівень психологічної готовності випускників до життєвого самовизначення на 40 % нижчий у підлітків, які прийшли в дитячий будинок після 14 років, ніж у тих дітей, які впродовж деякого часу отримували психолога – педагогічну підтримку. Данні результатів доцільно зобразити в наглядній формі.

Діти підлітки ніколи не хочуть чути серед спільноти, що вони є сиротами, тобто, кожна дитина хоче бути рівною і не відчувати себе приниженою в якості дитини-сироти. Ось, деякі приклади із дійсності: «Не ставте мені клеймо дитина-сирота, я вже давно з цього віку вийшов», — Сергій, 16 років; «В школі я нікому не казав що я сирота...», — Андрій, 18 років; «Я ніколи не хотів бути сиротою» — Олег 17 років.

Будуючи свою роботу разом з соціальним педагогом, юристом, вихователями, лікарем враховуємо індивідуальні особливості кожного підлітка, та розвиток системи досвіду особистості, якої набули вдовж життя. Вихованці закладу, особливо підліткового віку мають певний негативний соціальний досвід і це ускладнює процес соціальної адаптації в суспільство, адже досвід особистості – це динамічна система потреб, інтересів, прагнень, звичок, що сформувалися в процесі життя людини.

Одним із головних пріоритетів в роботі з підлітками є - вирішення соціальних завдань та набуття практичних навичок самостійного життя.

Наступними кроком в моїй роботі стали запровадження циклу тренінгових занять «Уроки самостійності» для молоді, щоб запобігти попереднім негативним проявам в суспільстві. Тематику занять подано у 10 модулях, в яких передбачені важливі питання

теперішнього і майбутнього життя. Тренінгові заняття з старшокласниками проводились протягом року 1 раз на тиждень по 1,5 - 2 години.

Динаміка показників рівня конкурентозданості унаслідок запровадження циклу занять «Уроки самостійності» для молоді була зафіксована лише у тих дітей, які довше перебували в закладі та пройшли курс тренінгових занять «Культура життєвого самовизначання» (молодша та середня школа), «Рівний рівному».

Завдяки цій роботі та вищезазначених форм роботи, які мають єдину спрямованість діти навчилися взаємодіяти між собою, набувають навичок комунікації та співпраці, з'являється новий для них соціальний досвід, усвідомлюють власні особливості спілкування та взаємодії, засвоюють моделі поведінки.

Література:

1. **Костюк Г.С.** Здібності та їх розвиток у дітей. – К., 1963
2. **Практическая** психология образования: Учеб. пособ. для вузов / под редакцией И.В.Дубровиной. – М.: Просвещение. 2003.
3. **Руководство** для преподавателя «Уроки самостоятельности для молодежи» методическое пособие. - Киев – 2007.
4. **Коберник О.М.** Теорія і методика психолого – педагогічного проектування виховного процесу в школі: Навч.- методичний посібник / О.В.Киричук (наук.ред). МОН – К.: Науковий світ, 2001
5. **Державна** цільова соціальна програма реформування системи інтернатних закладів для дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.10.2007р. № 263
6. **Психологія** сирітства Ф.М.Прихожан, Н.Н.Толстих – Москва, 2007.

Основи елементарної психології

Навчальна програма спецкурсу

*Кузуб Оксана Михайлівна, практичний психолог СЗШ № 7 м. Марганця,
лауреат обласного конкурсу «Психолог року – 2012»
у номінації «Теоретична обізнаність»*

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Останнім часом психологи та вчителі початкових класів відзначають зростання кількості дітей із труднощами в навчанні, що зумовлене передусім недостатнім рівнем їхнього когнітивно-особистісного розвитку. Критичне переосмислення прогресивного педагогічного досвіду дало змогу зробити висновок про важливість спеціальних занять, на яких школярі розвивали б у міру своїх можливостей увагу, пам'ять, мислення, уяву й училися використовувати отриманий досвід під час виконання навчальних завдань, у життєвих ситуаціях.

Упровадження даного курсу допомагає у вирішенні проблеми морально-етичної поведінки дітей, більшості учнів притаманне чітке розуміння морально-етичних норм при невмінні дотримуватись їх практично.

Причини цього феномену наступні:

- Невміння дітей зауважити і розуміти емоційний стан оточуючих;
- Невміння передбачати наслідки своїх дій чи дій інших людей;
- Розгубленість і безпорадність дитини в неординарних умовах.

Програма курсу «Основи елементарної психології» спрямована на усунення вище названих причин та реалізується в щотижневих розвивальних уроках.

Основна мета спецкурсу: за допомогою навчальної діяльності й раціональних прийомів навчання сформувані в учневі здібності до аналізу, рефлексії для подальшого саморозвитку, самонавчання, самовиховання.

Досягненню основної мети сприяють наступні підцілі:

- Ознайомити учнів з основами психологічних знань.
- Орієнтувати кожного учня на самовиховання особистості.
- Розвивати творчі здібності учнів.
- Сприяти інтелектуальному росту школярів.

Реалізація програми здійснюється через різноманітні форми роботи: навчально-практичні заняття, бесіди, практикуми, розбір ситуацій, тренінг розвитку пізнавальних та комунікативних здібностей.

Заняття проводяться в такій формі, щоб кожен учень збагачував уяву, спостережливість, розширював знання, досвід, інтереси, підвищував навчальну мотивацію, допитливість, зберігав навчально-пізнавальний інтерес на всіх етапах навчання, отримував позитивне емоційне задоволення від діяльності, тобто інтелектуально розвивався в творчому процесі.

Основне завдання цих уроків формувати цілісну психологічну основу навчання, що забезпечує не лише розвиток особистості, а й можливість її самостійного розвитку в майбутньому. Особливо важливо розпочати вирішувати ці завдання вже в молодших класах школи. Важливим завданням є формування позитивних особистісних характеристик школярів через цілеспрямований розвиток і формування їхньої когнітивної сфери.

Робота дітей на уроках не підлягає оцінюванню за існуючою 12-ти бальною системою. Оцінювання здійснюється вербально, що дає змогу учням на цих уроках не боятися дати помилкову відповідь, усі відповіді дітей приймаються, уважно вислуховуються й аналізуються під час колективного обговорення. У дітей поступово формується ставлення до цих уроків як до засобу розвитку своєї особистості.

Загальна атмосфера на уроках створює особливий позитивний емоційний фон: розкутість, інтерес, бажання навчитися виконувати пропонувані завдання. Усвідомлення своїх успіхів сприяє розкриттю психологічних можливостей учнів, підвищенню їхнього самооцінювання, впевненості в собі.

2 клас

№ п/п	Тема заняття	Кількість годин
1.	Наука про звичайні дива.	1
2.	Подорож до королівства Внутрішнього світу.	1
3.	Я і моя пам'ять.	2
4.	Діагностика домінуючого типу пам'яті.	1
5.	Тренінг розвитку пам'яті.	2
6.	Я та мій розум.	2
7.	Тренінг розвитку розумових операцій.	2
8.	Тренінг розвитку логічного мислення.	2
9.	Я і моя уява.	1
10.	Тренінг розвитку уяви.	1
11.	Я і моя увага.	1
12.	Тренінг розвитку уваги.	2
13.	Чи є у мене таємниця, або таємниця мого «Я».	1
14.	Поговоримо про тебе.	1
15.	Подаруємо «ласкавушки».	1
16.	Я бажаю всім добра.	1
17.	Вчимося говорити компліменти.	1
18.	Моя чарівна усмішка.	1
19.	Чому зникає усмішка.	1
20.	У гостях у Слізки.	1
21.	Завітаймо у гості до Чомусика.	1
22.	Коли я буваю Злюкою.	1
23.	Чому ми боїмося. Вчимося бути сміливими.	1
24.	Вчимося бути сміливими.	1

25.	У гості до Сорому.	1
26.	Будь Знайкою, а не Зазнайкою.	1
27.	Як ми спілкуємося з товаришами.	1
28.	Тренінг спілкування.	1

3 клас

№ п/п	Тема заняття	Кількість годин
1.	Подорож в країну Психологія.	1
2.	Чому відрізняються люди від тварин.	1
3.	Для чого потрібна пам'ять.	1
4.	Діагностика домінуючого типу пам'яті.	1
5.	Діагностика і розвиток короткочасової пам'яті.	1
6.	Діагностика і розвиток довгострокової пам'яті.	1
7.	Тренінг розвитку пам'яті.	2
8.	Уява в моєму житті.	1
9.	Тренінг розвитку уяви.	2
10.	Для чого потрібна увага?	1
11.	Щоб уваги вистачило.	1
12.	Вчимося слухати та чути.	2
13.	Тренінг розвитку уваги.	2
14.	Мислення.	1
15.	Тренінг розвитку розумових операцій.	4
16.	Тренінг міркування.	2
17.	Тренінг розвитку математичної логіки.	2
18.	Вчимося планувати. Постановка мети.	1
19.	Як ми спілкуємося з товаришами.	1
20.	Тренінг спілкування.	3
21.	В гостях у Слізки та Посмішки.	2
22.	Чому люди такі різні.	1
23.	Я вчуся розуміти інших.	1

4 клас

№ п/п	Тема заняття	Кількість годин
1.	Таємниця мого «Я».	1
2.	Моя символіка.	1
3.	Поговоримо про тебе.	1
4.	Вчимося дарувати «ласкавущки»	1
5.	Я зичу всім добра.	1
6.	Вчимося говорити компліменти.	1
7.	Тренінг розвитку комунікативних навичок.	1
8.	Моє королівство Внутрішнього світу.	1
9.	Моя пам'ять.	1
10.	Визначення домінуючого типу пам'яті.	1
11.	Тренінг розвитку пам'яті.	3
12.	Про професора Мислення.	1
13.	Мій розум.	1
14.	Розвиток дивергентного мислення.	1
15.	Розвиток конвергентного мислення.	1
16.	Тренінг розвитку мислення.	2
17.	Уява в моєму житті.	1
18.	Розвиваємо свою уяву.	1
19.	Тренінг розвитку уяви.	1
20.	Я-образ.	1
21.	Я та інші.	1
22.	Моє справжнє «Я».	1
23.	Я і мої емоції.	1
24.	Психологічний практикум: «Пізнай себе».	1
25.	Мій характер.	1
26.	Психологічний практикум: «Якою людиною я виросту».	1
27.	«Чотири лицарі».	1
28.	Психологічний практикум: «Хто «Я»?».	1
29.	Моє «хочу», «можу» і «треба».	1
30.	Я вчуся розуміти інших.	1

Орієнтовний план роботи на заняттях такий:

1. Ритуал привітання.
  2. Рефлексія: визначення настрою.
  3. Інтелектуальна розминка.
  4. Практичні вправи.
  5. Рефлексія.
  6. Ритуал прощання.
-

Інформаційно-методичний вісник
ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА

Рецензент: Самошкіна Любов Миколаївна
Посібник виданий двома мовами: українською та російською

Днепропетровский областной методический
психолого-медико-педагогический центр
Украина, г. Днепропетровск,
ул. Паторжинского, 13а тел (0562) 46-31-10, 371-11-23

Компьютерная верстка: ЧП «ГАРАНТ»
г. Днепропетровск, Лоцманский спуск, 2а
тел./факс: (0562) 36-12-22